Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Proletari din toate țările, uniți-vă!

UCEAFĂRUL

ANUL XI
Nr. 33 (329)
Sâmbătă, 17 august
1968
8 pagini — 1 leu

Act editorial — act de cultură

Editarea sistematică a unui corpus al literaturii române e o problemă de cultură de prim ordin. Și e de mirare că după o perioadă îndelungată de ediții trunchiate de opere ale scriitorilor fundamentali, preocuparea pentru tipărirea unor **serii** complete ale literaturii noastre de la origini pînă în prezent n-a tulburat mai mult liniștea editorului prea prins de planuri calendaristice și de editări sumare.

Există la noi, în momentul de față, două tipuri mai răspîndite de ediții: edițiile curente (în **Biblioteca pentru toți** și în alte colecții, sau pur și simplu fără nici un nume de serie) și edițiile asa-numite critice, care s-ar apropia de ideea „seriilor". Și unele și altele păcătuiesc prin caracterul lor extrem. Primele nu pot fi de folos specialistului, lipsite cum sînt de aparatul critic necesar sau, de multe ori, chiar de garanții științifice. Cele din urmă ridică alcătuitorilor dificultăți explicabile de redactare și, din această cauză, apariția lor se întinde pe ani și ani, uneori pe decenii. Aproape toți scriitorii noștri clasici cunosc ediții curente; un mare număr dintre ei sînt **pe cale să apară** (expresia e intenționată!) în ediții „complete". Ceea ce duce la paradoxala situație de a nu putea fi citiți decît fie de către specialiști (care așteaptă însă ediții complete!) fie de către oameni fără nici o pretenție și care nici măcar n-au idee de existența mai multor tipuri de ediții. Dar noi, cititorii ceilalți, care nu deschidem numaidecît o carte ca să scriem despre ea studii, dar nici nu ne sînt indiferente corectitudinea unei ediții sau aparatul ei auxiliar, noi ce facem? Vrem de exemplu, să cumpărăm opera lui V. Alecsandri. Găsim, în **Biblioteca pentru toți**, sau aiurea, parte din poezii, o parte din proză, o parte din teatru, o parte din articole. Cumpărăm tot și descoperim că multe lucruri există de două ori, de trei ori, în cele cîteva cărți care se adună în raftul nostru, iar altele, niciodată. Apelăm la ediții vechi. Nici așa nu rezolvăm mult pentru că în seriile vechi literatura română cunoaște doar cîteva insule de bune ediții. Neavînd încotro, cumpărăm ediția mare de **Opere** proiectată în zece volume din care însă n-au apărut decît două. Ea cuprinde abia primele culegeri de poezii. Pentru rest, trebuie să mai așteptăm cine știe cît. Același lucru se întîmplă cu o bună parte din operele scriitorilor fundamentali.

În al doilea rînd, se observă că alcătuirea edițiilor (complete sau curente) au foarte puțin în vedere acel principiu valoric, de impunere în primul rînd a operelor capitale ale literaturii. E semnificativ pentru lipsa unui plan exhaustiv de lucru că majoritatea scriitorilor care se bucură de o ediție definitivă sînt scriitori de mina a doua sau obscuri cu totul. Într-o măsură, faptul se explică prin greutățile mai mari pe care le pun scriitorii importanți sau cu operă diversă și intimă. Nimic nu scuză însă incertitudinile de program ale editurilor, care nu numai că nu stimulează pe cei dornici să se consacre edițiilor de mari scriitori, dar și-au făcut parcă o specialitate din a da pe piață ediții de scriitori mărunți. Revista noastră își propune să revină, cu altă ocazie, asupra problemei pe care scriitorii mărunți o reprezintă prin întîietatea pe care o au (ce mai comoditate!) în privința tipăririi. Acum ne mărginim la a semnala că librăriile au devenit neîncăpătoare pentru ediții complete (sau, vai, nici măcar complete ci numai date ca ediții „serioase"!) din Al. Vlahuță, I. A. Bassarabescu, Traian Demetrescu, I. I. Mironescu... Să ne imaginăm opt sute de pagini din opera lui I. I. Mironescu! Adevărat, dar de necrezut! În vreme ce publicarea operelor complete ale lui Rebreanu întîrzie, ne putem bucura de prezența lui Panait Cerna în **Biblioteca pentru toți**. Din Nicolae Iorga, după cum s-a semnalat și în alte reviste, au apărut cîteva „culegeri", alcătuite, firește, de altcineva, și ni se promite **Istoria literaturilor romanice**. N-am vrea acum, ca reacție la această ciudată stare, să aflăm că vom avea parte de o ediție critică și completă a lui N. Iorga fiindcă nu putem aștepta pînă în anul 2 000. N-ar fi mai normal **să se înceapă cu începutul**: cu operele capitale, înaintea celor neînsemnate, pe de o parte, iar pe de alta, cu toate cele indispensabile, neignorînd însă seria completă? Același lucru e valabil și pentru alții, pentru E. Lovinescu, în primul rînd.

Nu e de ajuns însă bunăvoința; mai trebuie și pricepere. Editurile ar putea deschide largi consultări, la care să participe specialiștii. Există cîteva ediții bune ale operelor scriitorilor fundamentali (am putea cita atît edițiile reluate din „Fundații" sau din alte edituri din trecut cît și acele ediții, mai proaspete, „de autor") care pot fi luate ca puncte de reper într-o discuție substanțială. Revista noastră ar publica bucuros intervenții pe această temă, care să cuprindă măsuri concrete, imediate. În același timp, un mai mare interes din partea specialiștilor înșiși ar fi binevenit. O editură este totuși o instituție administrativă și ea se face ecoul presei sau al școlii, al criticilor sau al profesorilor. Dacă se așteaptă totul de la editură șansele de soluționare nu sînt deloc mai mari. E nevoie și de inițiative personale. Nimeni n-a cerut lui Adrian Marino o ediție Macedonski de seriozitatea celei întreprinse; ea este probabil rezultatul cercetărilor în vederea volumelor despre viața și opera poetului. Cîți alți critici care scriu monografii n-ar fi capabili să alcătuiască, mai repede și mai bine decît cineva obligat a lua totul de la zero, ediții din opera scriitorilor respectivi?

În fond, problema edițiilor este una principală într-o cultură. În primul rînd, editarea sistematică a unui corpus al literaturii române, a operelor scriitorilor fundamentali. Apoi, atîta timp cît lipsesc edițiile variate, pentru scopuri variate, nu poate fi vorba de educație culturală. Am atras atenția asupra nesatisfăcătoarelor „opere alese". Dar cele critice sînt adesea mai mult fastidioase decît serioase, iar cele curente repetă nu numai calitățile, dar și greșelile unor ediții anterioare. Nu avem motive să ne încredem absolut nici în unele, nici în altele. Criteriile unei ediții critice par a nu fi puse la punct.

Revenind, vom spune că o cultură nu se poate dispensa de ediții normale. Începînd cu ediții de școală și terminînd cu cele ce se adresează savanților. Orice profesor știe cu cîtă greutate, poate recomanda elevilor sau studenților o bibliografie limpede. Un student consumă un mare număr de ore trecînd din ediție în ediție pentru a strînge materialul de care are nevoie. Ca să nu mai vorbim și de edițiile care, din rațiuni diferite nu circulă.

Editorialul nostru nu vrea să fie decît un preambul. Poate că vom găsi ecoul așteptat și vom determina un interes mai mare pentru o problemă vitală a culturii.

„LUCEAFĂRUL"

PICASSO — „Jacqueline" (gravură linoleum)

1001 de nopți ale literaturii

În Biblioteca pentru toți a apărut volumul al doilea din traducerea integrală a poveștilor Șahrazadei. Nu însă despre frumoasa inițiativă a editurii vrem să vorbesc, nici despre ceea ce datorăm, deși ar merita-o, traducătorilor de pînă acum (Petre Hossu și D. Murărașu), ci despre cu totul altceva. În cîteva zile, peste o sută de mii de exemplare au dispărut din librării. M-am întrebat, nu acum pentru întîia oară, cărui fapt i se datorează nevoia noastră de povești. Fiindcă, în definitiv, chiar dacă ne ferim uneori s-o mărturisim, citim, mereu, și pe Creangă, și pe Perrault, și pe frații Grimm.

A pune totul pe seama copilăriei ce dăinuie în noi pînă la moarte nu e de ajuns. Dacă nu cumva e o greșeală să credem că pentru cititorul cu experiență poveștile înseamnă același lucru ca și pentru copilul care uită de toate pe o pagină de Andersen. Este copilăria — aceea adevărată sau aceea tîrzie ca o vară în septembrie — răspunzătoare, ea, de slăbiciunea noastră pentru povești?

Pentru copil, poveștile sînt cele dintîi lecturi: lecturi care premerg, în fond, Lectura. Copilul crede cu adevărat că Șahrazada a povestit și regele Șahriar a ascultat, că pescarul a slobozit pe un puternic efrit dintr-un chiup scos din mare, că Harun al Rașid colinda noaptea Bagdadul împreună cu vizirul său. Pentru el, toate aceste personaje au existat și pot oricînd învia în juru-i; copilul intră în poveste ca într-o lume de care-l desparte doar timpul sau spațiul sau întîmplarea. Imaginația poveștii este, pentru copil, viața, așa cum pentru mulți cititori fără simț artistic conținutul unui tablou sau acțiunea unui roman sînt lucruri reale, deșteptînd emoții psihologice. Nu este nici un paradox: copiii caută în povești realitatea.

Dar noi, care știm că ceea ce ne desparte de Șahrazada, de pescar, de calif nu sînt nici timpul, nici spațiul, nici întîmplarea, ci Cartea? Bucuria copilului se explică prin libertatea lui de a lua parte la poveste. Cînd însă lectura se transformă dintr-o experiență de viață într-o experiență artistică, vechea bucurie încetează brusc, personajele și aventurile lor se închid în tăcere, dar în niște semne enigmatice. Recitim oare poveștile numai pentru că tăcerea lor ne aduce aminte de lucruri miraculoase, în care am crezut, din care am trăit, cîndva?

Bucuria noastră este altceva decît a copilului: este bucuria literaturii. Mi se pare că nu putem explica farmecul nestins al poveștilor în afara farmecului literaturii, din care fac parte, pentru noi. Șahrazada, regele, califul, și pescarul sînt, pentru noi, literatură. Poveștile stau într-o ramă subțire, invizibilă, care le izolează de lume în cerul lor imaginar. Poveștile copilăriei, pe care le-am uitat, redevin povești numai cînd le citim ca literatură. Puterea lor de altădată nu o mai regăsim: căci nu le vedem adevărate, ci pur și simplu povești. Fantasticul basmelor implică, pentru noi, imaginația literaturii. Cînd literatura devine poveste, poveștile, ele, au devenit literatură.

Nu există așadar, o întrebare a poveștilor, și una a literaturii.

În O mie și una de nopți se întrevede, de altfel, acest adevăr. Este în imensul ciclu de povești, care s-au legat atît de adînc unele de altele încît par de la început compuse în legătură unele cu altele, un sens extraordinar și nebănuit. Șahrazada își amînă moartea spunînd regelui, noapte de noapte, povești. După o mie și una de nopți, regele o iartă: dar nu pe Șahrazada soția lui de-o noapte, roaba condamnată să moară în zori, ci pe o altă Șahrazadă, cea devenită poveste. Regele Șahriar se lasă înșelat nu de o femeie, ci de poveștile ei, nu de o mie și una de nopți de dragoste, ci de o mie și una de nopți de poveste. Vicleșugul Șahrazadei este, în fond, vicleșugul literaturii: Șahrazada își amînă moartea și este iertată de moarte atît timp cît spune povești. Să nu vedem în șansa ce i se oferă Șahrazadei șansa creatorului? Nu este oare literatura, arta, singurul mijloc al omului de a triumfa asupra morții, asupra destinului? De altfel, această temă străbate ca un leit-motiv toate poveștile din O mie și una de nopți: nenumărate sînt personajele — de la țeici la califi, de la oameni la ființe supranaturale — care își întîrzie moartea povestind, care se salvează de la moarte povestind. Pescarul care a dat, într-un chiup scos din mare, peste un puternic efrit izbutește să rămînă cu viață spunîndu-i o poveste; trei săraci obțin, fiecare, printr-o poveste, o parte din singele țeicului pedepsit de un duh rău și-l scapă astfel cu viață. În fața poveștilor, moartea se retrage de fiecare dată înfrîntă.

Artistul este mereu în condiția Șahrazadei: literatura e mai puternică decît moartea. El ar muri de ar tăcea. O mie și una de nopți exprimă și altfel ideea: prin continuitatea, de nimic întreruptă, a poveștilor. M. Sadoveanu a simțit aceasta cînd a scris Hanu-Ancuței. Curiozitatea lui Șahriar este tot timpul, ținută vie. Ziua, regele merge în Divan și împarte dreptatea sau numește pe dregători. Noaptea el ascultă. Existența lui stă sub două semne diferite: al zilei muritoare și al nopții fără sfîrșit. Nu numai Șahrazada își datorează viața poveștilor, dar și regele Șahriar, nu numai cel care scrie, dar și cel care citește. Căci, după o mie și una de nopți, și unul și altul au devenit poveste. Cititorul se află, el, în condiția lui Șahriar, așa cum scriitorul se află în aceea a Șahrazadei: el ascultă ca să nu moară. Cînd poveștile tac, pentru Șahriar, pentru noi, viața își reia chipul trecător: zilele urmează nopților, moartea vieții, nimic nu este etern, curgerea nu poate fi oprită. Doar sub imperiul poveștii, noaptea se face nesfîrșită, nopțile se înlănțuie, o mie și una, libere de destin și de moarte. Curgerea a fost oprită.

Eternitatea o realizează Șahrazada în fiecare poveste, scriitorul în fiecare carte. Dar Șahriar și cititorul au nevoie de o mie și una de nopți de poveste, de toată literatura. Pentru ei, timpul dintre două nopți este umplut de o așteptare în fața căreia moartea este la fel de neputincioasă ca și în fața poveștilor înseși. Să nu ne mirăm de atîta insațietate: totdeauna oamenii au avut nevoie dă creadă că poveștile sînt fără sfîrșit. Orice sfîrșit înseamnă moarte. Cititorul modern nu este scutit de iluzie: nici lui nu-i e de ajuns o singură carte, căci nu poate gîndi singur o neîntrerupere. Cum altfel am explica succesul „serialelor" de tot felul? Cum altfel am explica succesul comisarului Maigret pe care Simenon l-a făcut eroul atîtor romane? Cititorul cere o reluare permanentă pentru a se lăsa prins de joc, pentru a crede.

Șahrazada nu știa, cînd își spunea poveștile, că cele o mie și una de nopți ale ei vor deveni simbolul artei liberatoare; ea nu știa nici că salvîndu-se pe sine de la moarte, ne salvează, deopotrivă, și pe noi.

Nevoia noastră de povești este nevoia de a nu muri.

Nicolae MANOLESCU

Scriitori și critici

Printre multele prejudecăți ce se bucură, azi, în literatură de o oarecare stimă e și aceea a specializării *criticului. Cineva scrie un articol despre un autor cunoscut și, întrucît nici o propoziție critică nu e nouă, faptul trece neobservat. Cînd însă dă semne de perseverare, revenind cu un alt comentariu pentru a trece, apoi, la un studiu mai întins sau chiar la o monografie, apare numaidecît și ideea specializării.*

Autorul începe să fie socotit un specialist și, indiferent de calitatea emoțiilor sale critice, destinul lui e, de-acum, pe veci legat de acela al scriitorului. Nici o ediție nouă nu va ocoli de aici înainte numele comentatorului și generații în șir trebuie să străbată, pentru a ajunge la spiritul adevărat al operei, purgatoriul unei prefețe iscălite invariabil de același nume. *Se creează astfel, o legendă și în fața ei critica veritabilă se află dezarmată. Orice rezervă față de o carte proastă scrisă de un specialist promovat pe această cale trezește cel mai viu protest. Argumentul hotărîtor e acela că, în astfel de chestiuni complicate, criticul n-are competența necesară: n-a văzut documentele, n-a cercetat în amănunt foile vremii! Pentru a-ți da seama, așadar, că analiza unei nuvele de Galaction e cît se poate de plată și că specialistul în cauză n-a împins cu nici o silabă înainte interpretarea estetică a operei, ar fi necesar să retranscrii certificatul de naștere și să controlezi, punct cu punct, testamentul scriitorului! Altfel, totul e pierdut, opera ne rămîne inaccesibilă și numai* specialistul *înțelege cum se cuvine subtilitățile literaturii, deoarece el singur deține cheia documentației.*

Se înțelege, atunci, de ce sînt mai mulți specialiști *în literatură decît critici propriu-ziși. Aceasta vine din ideea greșită că specializarea e un privilegiu și nu o condiție elementară a criticului. Mai vine, apoi, din uzurparea adevăratei erudiții literare, identificată de unii cu stringerea de anecdote și curiozități bibliografice. Eruditul veritabil aparține însă altei spețe și înainte de orice el e un om al ideilor fundamentale, un critic, altfel spus, cu un simț acut de percepție a valorilor și o capacitate, incontestabilă, de expresie. Erudiția vine după ce acest alfabet critic e bine stăpînit și, dacă e adevărat că marii critici au fost și mari erudiți, specialiști: în fine, într-o epocă literară, propoziționea formulată invers nu e totdeauna în spiritul adevărului: sînt istoriografi lipsiți de spirit critic, și aceștia reconstituie fiziologia documentului, nu a operei propriu-zise. Pentru aceasta trebuie și altceva în afara unei bune documentații în subiect. Cine are, pe scurt, și talent, adică vocația de a intui și de a justifica estetic valorile, în afară de cunoștințe fundamentale despre literatură, e un erudit autentic și, dacă nu simte banalitatea termenului, poate să-și zică și specialist. Oricum s-ar numi, e însă critic și, încă o dată, specializarea nu e un grad ce se cîștigă printr-un act eroic, ci o condiție liminară de existență spirituală.*

Sînt scriitori mari care devin victime ale unei critici zeloase și mediocre.

Dar această erezie se manifestă îndeosebi în cazul scriitorilor de al doilea raft.

Neignorînd importanța cercetării oneste și regretînd în chipul cel mai profund absența bibliografiilor, să observăm că un scriitor mai puțin cunoscut și deci, mai puțin citit, are nevoie mai mult decît oricare altul de un spirit critic viu, de o privire estetică pătrunzătoare, pentru a trezi interesul pentru ceea ce e durabil și esențial în opera lui inegală, atinsă de vreme. Efortul critic e, aici, considerabil mai mare și dificultățile ce-i stau în cale mai greu de trecut pentru că trebuie să înfrîngă o judecată consolidată de timp. Există o tehnică a criticului de a scoate o operă din uitare și aceasta ține de forța lui de invenție. Despre Gîrleanu, Brătescu-Voinești, Sandu-Aldea nu se poate scrie oricum și, dacă lăsăm la o parte studiile de pură istoriografie (oricînd de stimat, de sînt făcute cu onestitate) observăm că pentru a le impune cu adevărat valoarea lor literară, atît cît este, nu se poate scrie decît de la o anumită treaptă critică în sus. Un comentariu mediocru nu scoate niciodată o operă și un autor din neantul uitării: nu reușește decît să i-l prelungească. Sihleanu, comentat de Călinescu, e mai fascinant, mai viu esteticește decît un poet, să zicem D. Anghel, cu mult peste valoarea celui dintîi, dar rău prizat de o critică uniformizatoare.

Cazul lui D. Anghel nu e singular.

Gala Galaction, Agîrbiceanu, Goga, M. Sadoveanu, ca să luăm exemplele ce ne vin întîi în minte, nu au prețuirea estetică pe care o merită și, lăsînd la o parte inerția cititorului, să vedem, aici, insuficiența criticii, „moșturile" pseudo-specialistului. S-a discutat cazul operei lui Sadoveanu de care critica de azi se apropie cu prudență și pe căi ce nu duc totdeauna la straturile spirituale, esențiale, ale prozei. Nu e unicul exemplu, deși Sadoveanu rămîne pentru criticul român Everestul ne care nu l-a escaladat încă. Puterea prejudecăților e aici atît de mare încît mai tot ce se scrie ia forma unor omagii lirice. Omagiul adevărat al criticului e însă analiza și, chiar severă, aceasta consolidează mai mult valoarea operei decît un articol encomiastic și sentimental. Vrem adică să spunem că singura formă de prețuire a criticului e exegeza dreaptă și competentă. Cum pentru termenul dintîi adeziunile sînt unanime, rămîne să vedem ce înțelegem prin cel din urmă. Se pot înțelege multe; un fapt e însă esențial: comentariul trebuie să dovedească actualitatea estetică a operei. Întrebarea ce se pune e, deci, prin ce rămîn spiritualicește, contemporani cu noi D. Anghel, Goga, Sadoveanu, Galaction, ca să rămînem la exemplele de mai înainte. Orice analiză critică atacă prudent această întrebare și, indiferent de unde pornește, ea trebuie să dea un răspuns convingător. Spunînd că D. Anghel e, în admirabilele fragmente epice, un realist, punem în circulație un neadevăr. Explorînd numai latura socială a prozei, limităm cîmpul analizei și nu elucidăm, în fond, substanța estetică a lucrurilor. Numindu-l, mai aproape de realitatea estetică a operei, un simbolist, nu facem decît o judecată de existență: ea trebuie dovedită axiologic, opera trebuie, altfel spus, recreată în spirit critic, fapt ce s-a făcut mai înainte de G. Călinescu și de Șerban Cioculescu. Imaginea sub care circulă Anghel e însă alta și pe aceasta, vulgar-sociologistă, au impus-o studiile mai noi.

La Sadoveanu se prețuiește îndeosebi simțul naturii, sub forma, în fapt, a descripției lirice și se ignoră ceea ce se ascunde în această colosală percepție a fenomenelor vitale: conștiința unei ordini secrete în univers. De aici prejudecata de a-l socoti prozator calofil în nici o legătură aproape cu spiritul modern anxios demitizant. Adevărul e că sentimentul abisal nu-i lipsește lui Sadoveanu și întreaga lui epică mitologică e, în fapt, o utopie modernă, gravă și neliniștită de condiția omului în univers.

Nici Goga nu e citit totdeauna cum trebuie. E indeobște judecat ca poet civic, monografist liric al satului ardelean. Acest mare poet are însă și o reprezentare cosmică, metafizică pe care G. Călinescu a numit-o într-o singură propoziționea, e drept memorabilă. O interpretare critică ce vrea să descopere un alt Goga decît cel știut și admis de toată lumea trebuie să pornească de la intuiția unui liric care smulge evenimentului partea lui de istorie și atitudinii existențiale simbolul ei metafizic. Se va vedea atunci că profetismul social intră în poezie pe această aripă nevăzută, misterioasă, făcînd, în acest chip dovada că se poate uni, în lirică, metaficul *cu socialul,* transcendentalul *cu* existențialul.

Eugen SIMION

CRONICA LITERARĂ

ION BARBU

COSMOLOGIA JOCULUI SECUND

de basarab nicolescu

Abundența producției poetice din ultimul timp, concertul poetic excepțional, cel puțin prin numărul participanților, vocile singulare ce se aud sau cele ce încearcă să se singularizeze, interesul poeților pentru delimitarea teritoriului poeziei de ceea ce i-ar putea altera ființa, indică o resurecție a elanului creator care nu putea să rămînă fără ecou. Micul marș către o redescoperire a lirismului nu e însoțit întotdeauna și de auxiliarele firești. Talente remarcabile se pot istovi în inutile experimentări care s-ar fi putut ști că se termină în fundături, dacă o neîncorsetată istorie literară românească ar fi fost pusă la îndemîna oricui. Nu de puține ori se forțează uși deschise și aflăm de ivirea unui nou Columb, acesta de fapt doar un Amerigo Vespuci debarcînd pe o terra poetică explorată temeinic de altcineva. În fața acestei situații era dreptul unui critic de poezie să constate cu amărăciune sau mulțiie că putem număra talente, dar nu întotdeauna și opere. Confuziile n-au lipsit și nu lipsesc, iar o restaurare a tradițiilor poetice românești cît și a noțiunii de poezie făcută cu claritatea și luciditatea de care numai critica poate da dovadă, nu poate să întîrzie.

Primele reacții n-au lipsit. Ele privesc mai ales o redefinire a noțiunii de poezie, o repunere în rangul ei a creației poetice, detronată de autori și teoreticieni abuzivi, un refuz al pseudopoeziei. Soclul acestor două încercări, nu amîndouă cu întreaga conștiință de sine a gravității gestului efectuat, a fost căutat în opera lui Eminescu și Ion Barbu. **Poezia lui Eminescu** de Ion Negoițescu și **Cosmologia Jocului secund** de Basarab Nicolescu încearcă cu posibilități și mijloace diferite o clarificare a conceptului de poezie, bizuindu-se pe prestigiul cucerit al unor creații de mare ecou. Mai riscată, pentru că aici necondiționatele reflexe ale comodității sînt mai puternice, cartea semnată de Ion Negoițescu este cea care deschide drumul. Operația e dintre cele mai îndrăznețe. Fidelitatea lectorului față de creația eminesciană este exploatată de critic în vederea unei reorientări spre izvoarele veritabilului lirism. Formula de poezie urmărită se recunoaște mai ales în creația manuscrisă, vidînd de lirism, sau ceea ce se credea a fi lirism, o bună parte a antumelor. Se repudiază micul romantism german căruia îi fusese juxtapus Eminescu și se face apologia marelui romantism german. Retorismul, poezia filozofantă sînt respinse și căutată poezia marilor mituri, a misterelor, a somnului, a demoniei adîncurilor. Izvoarele adevăratului lirism în general și ale celui eminescian în special s-ar afla aici. Teza luată în sine nu este aberantă. Aplicată la Eminescu a fost denunțată ca atare din pricina caracterului ei incomod. Operațiile de retuș pe o hartă tabu comportă neplăceri inerente. Punctele de plecare se pot citi în G. Călinescu, Lucian Blaga, Ion Barbu, Ion Negoițescu a îndrăznit efectuarea unei scurte demonstrații, prea complicată însă pentru strîmtul spațiu ce și l-a impus, prea sumară pentru explozivele probleme pe care le tatonează. Chiar în aceste condiții **Poezia lui Eminescu** este unul din cele mai febrile și convinse elogii ce s-au adus poeziei eminesciene și în același timp încercarea de convertire spre un nou lirism mai adînc și prin această condiție mai autentic. Cartea a fost negată, dar indiferent de încruntarea contestațiilor ea și-a creat cititorii săi și va avea neabătut consecințele sale.

Basarab Nicolescu operează și el pe cîmpul unei hărți proscrise, chiar dacă nu cu țăria celei eminesciene. Și într-un caz și în celălalt, tentativa nu se poate însoți decît cu polemica. **Ion Barbu. Cosmologia Jocului secund** de Basarab Nicolescu își propune nu să împingă mai departe vechea exegeză ci să construiască alături, dîndu-i cel puțin o direcție nouă, dacă nu un contur definitiv. Autorul vine din domeniul științelor exacte repetînd filiera prin care a venit spre poezie Ion Barbu. A conchide numai pe acest motiv că soluția sa este infailibilă ar însemna să nu facem deosebirea dintre cauză și efect, după cum a respinge exegeza lui Basarab Nicolescu, pe motivul că e lucrată de un matematician și aceștia n-au acces la critică, ar duce la părăsirea criteriului fundamental de apreciere care e acela al valorii. Studiul lui Basarab Nicolescu despre Ion Barbu, nu va fi deci salutar doar pentru că e scris de un matematician, dar nici neavenit din același motiv. E necesar să excludem din discuție calitatea profesională a autorului care are darul să falsifice concluziile. Important este dacă, matematicianul în postură de critic, va comunica cu obiectul analizelor sale, dacă se va așeza într-un unghi propriu receptării acestuia.

Ion Barbu e un poet refractar descinderilor critice comode. Reacția criticii la **Cosmologia Jocului secund** stimulată și de tonul polemic al autorului, care respinge pe majoritatea exegeților, a fost de a cerceta în ce măsură, cartea lui Basarab Nicolescu depășește contribuțiile precursoare. Fără a avea o penetrație critică extraordinară, dar beneficiind de o altitudine avantajoasă, Basarab Nicolescu sesizează o altă grupare a elementelor în cuprinsul poeziei lui Ion Barbu, o altă dezlegare a încifrării și mai ales bolta spațioasă a unui univers poetic unitar, care găzduiește toate perioadele unei creații crezute disjuncte. Basarab Nicolescu încearcă edificarea unei arhitecturi interpretative. Gestul e demn de toată atenția.

Ceea ce poate să supere, cu drept cuvînt, este că misterul va fi sfîșiat în speța inferioară e Riga Cripto care nu poate sări din roata Venerei în cea a Soarelui prin Enigel, structură androginică care refuză mezalianța.

Desen de TOMAZIU
(Revista „Agora", 1947)

În paginile cărții se țese o rețea de indicații care pun cu mai multă decizie pe Ion Barbu într-un context estetic, definitoriu. Calea urmată este, cu oricită perseverență și-ar amenda exegetul înaintașii, cea propusă de G. Călinescu. **Principiile de estetică** ale acestuia sînt decisive pentru felul cum trebuie înțeleasă poezia ermetică, în speță Ion Barbu. Ermetismul, ni se spune, cere o inițiere, o instruire, și ceea ce face cu succes Basarab Nicolescu este operă de glosator avizat. Scopul mai înalt al acestei cărți, peste care critica, domică să stabilească mai întîi un ciasament al competenței, a trecut, este acela de a fixa prin Ion Barbu o cotă de poezie. Reiese din expunere că poezia lui Ion Barbu este suprastructura unui intelect saturat de cultură. Basarab Nicolescu reamintește astfel, ceea ce pe mulți seducția sonorităților barbiene îi face să uite. El ne arată care sînt pe dinăuntru resorturile programului atît de interdictiv al poetului, încercînd să-l transforme în reper poetic contemporan. Efectul poate fi, sperăm, intimidant.

Contestarea acestui studiu, care nu rămîne totuși doar la simple intenții e cu atît mai surprinzătoare. Ov. S. Crohmălniceanu semnează următoarea apostrofă: „În primul rînd, demonstrațiile lui Basarab Nicolescu suferă de un cusur grav, nu respectă sensurile textelor și le siluiesc cu o revoltătoare arbitrarietate. Nu e de mirare deci că dau o imagine inexactă, deformată, „aranjată" a lui Ion Barbu. Actul e cu atît mai detestabil cu cît tinde să perpetueze o metodă care în trecutul nu prea îndepărtat a împiedicat o actualizare autentică a marilor noștri scriitori din epoci anterioare, fabricîndu-le chipuri neadevărate dar convenabile. Nu ni s-a propus un Eminescu optimist și realist?". Cusurul ar fi negarea misticismului lui Ion Barbu prin evitarea unor texte edificatoare. „Exegetul nu se încurcă în exigențele demonstrației serioase", „demonstrația e condusă voios" etc. Cu toate aparențele favorabile, chestiunea este însă colaterală problemei Ion Barbu. Ov. S. Crohmălniceanu a susținut misticismul lui Ion Barbu, iar Basarab Nicolescu consideră aprecierea o eroare fără a indica nicăieri studiul cu pricina, deși polemizează cu el peste tot. Oroarea lui Basarab Nicolescu față de acest studiu este îndreptățită. Se vede că Ov. S. Crohmălniceanu vrea să ne reactualizeze neplăceri vechi. Ceea ce apără el nu este dimensiunea Ion Barbu ci un studiu propriu, și mai mult decît atît, o optică reprobabilă: „Se exprimă astfel o aversiune deschisă față de realitate, o hotărîre manifestă de a scoate complet problemele vieții înconjurătoare din cîmpul artei. Zborul către nadirul poeziei are loc prin pătrunderea dincolo de hotarul care desparte lumea fenomenală de cea ideală, dincolo de oglinda în apele căreia se înecă „cîrezile agreste", adică mulțimile osîndite la o existență materială, animalică. Hipertrofia individualistă a eului împinsă pînă la asimilarea mulțimii cu o turmă ierbivoră, atinge aici o agresivitate specifică ideologiei burgheze în epoca imperialismului". (Viața Românească, nr 6—7/63). Brutalitatea cu care se ignoră specificul poeziei („aversiune deschisă față de realitate") și rapiditatea cu care poetul este pus într-o ecuație ideologică, politică în consecință, dau măsura scrupulelor și scopului acestui studiu, astăzi apărat de chiar autorul său. Ion Barbu era prezentat ca un autor care urmărește disprețuitor buimăcirea de cap a cititorului, țintă pentru care e denaturată noțiunea de hermetism. „Hermetismul cu alte cuvinte, n-ar fi altceva decît o formă de simbolism" „Obiectul nu trebuie numit ci numai sugerat. Nimic nu-i recomandabil să fie spus clar în poezia hermetică". Hermetismul nu este însă sugestie, adică simbolism, cum afirmă Ov. S. C., ci cod, cifru, adică inițiere cum spunea G. Călinescu ceea ce ar fi stinjenit însă demonstrarea arbitrarietății, sterilității, alexandrinismului, cetoșeniei lui Barbu. Tocmai acest portret a încercat să-l înlăture Basarab Nicolescu, exagerînd în direcție contrară ceea ce însă nu ne poate face să ne îndoim de bunele sale intenții, ca și de adevărul unor afirmații, chiar dacă nu recunoaștem în **Cosmologia Jocului secund** o carte de mare percuție critică.

Mihai UNGHEANU

debuturi

LOLA STERE – CHIRACU

„Povestiri"

Așa-numitele „povestiri" ale Lolei Stere Chiracu ar fi trebuit să se intituleze mai curînd „evocări" — termen făcut să justifice o întreagă producție de confuzie și compromis între literatură și istoriografie. De la această specie care combină o finalitate ne-artistică cu o metodă ne-intelectuală, desigur că nu se poate aștepta nici un beneficiu real. Nu e mai puțin adevărat însă că ea poate fi uneori relativ utilă pentru anumite categorii de virstă sau cultură, care așteaptă un mod pretins agreabil, de fapt impropriu, de instruire. Este ceea ce poate viza cu maximum de ambiție „evocarea".

O asemenea cvasi-literatură, scrie Lola Stere Chiracu comunicînd niște adevăruri istorice de tipul: românii sînt de origină romană, în Macedonia trăiesc aromînii care sînt tot români, turcii au asuprit pe români și pe aromîni, Dimitrie Cantemir a fost un domnitor patriot și un mare erudit, a luptat cu turcii la Stănilești, s-a refugiat în Rusia, unde țarul Petru... etc. etc. Uneori „povestirile" doar parafrazează istoriografia, ceea ce n-ar fi cea mai rea dintre soluții, dacă alegerea surselor ar fi determinată de o cunoaștere aprofundată a domeniului. Dar cînd se retransmit lucruri elementare, cînd se reformulează locuri comune, totul într-o perspectivă acut sentimentalistă și într-un stil efuziv, ca în povestirea Zbucium *de pildă, efectul e intolerabil. (*Zbucium *este o „evocare" a domniei lui Dimitrie Cantemir, avînd ca pretext dragostea dintre acesta și Anca — sora lui Ion Neculce. Atitudinea e elocventă: prin cupluri istoria devine literatură!)*

Alteori istoriografia e solicitată mult mai puțin, ea furnizează materialul strict necesar încorporării unor scheme epice apriorice. (În Povestea Moscopolei *sau* Crucea năpăstuiților *conflictul dintre românii macedoneni și turci se desfășoară în forma unui „eastern" cu bărbați voinici, femei frumoase și bărbate, vendete, nunți tulburate de incursiuni de jaf, retrageri prin subterane, incendii, atrocități, etc. etc.) Ceea ce iarăși n-ar fi total blamabil, dacă eposul nu s-ar reduce la tablouri de tipul: „...Umbrele oștenilor luminați de lună și de făclii se proiectau nefiresc de mari pe uliți, asemenea unor duhuri rele, ieșite din prăpăstiile fără fund ale munților. Lumina torțelor arăta chipuri sălbatice, bestializate de fanatism, de atîtarea omorului ce avea să se dezlănțuie, de acea pornire spre ucidere și jaf, care le fusese întreținută permanent trează de cumplitul pașă, și care făcea ca armatele lui să fie renumite pentru cruzime. Dar era noapte și orașul dormea. Nu i-au văzut la început decît luna și brazii, dar n-aveau putere să-i oprească. Ar fi trebuit trăznetul cerului..." etc. etc. sau „Ca un Moloh reînviat cu zeci de mii de brațe prindea tot ce-i cădea în cale și, torturînd cu rafinată plăcere, ici libidinos și puhav, dincolo sprinten și viclean, acoperind cu fumul și strălucirea lui gemetele copacilor și spaima viețuitoarelor, acest prieten al beiului, focul, se întindea atotstăpînitor pe toată creasta dealurilor din față, ca o cunună cu care demonii încoronau vitejasca faptă a beiului Hassan", dacă realizarea personajelor nu s-ar reduce la portrete de tipul: „...subțiratec cu părul și ochii negri, cu nasul fin și prelung, gura mică cu buze subțiri, cu fruntea lată. Era mai mult scund decît înalt, dar gingaș ca o fecioară; avea capul descoperit,..." sau: „Cu tot portul sobru în care se ascundea, statura ei zveltă lăsa să se întrezărească liniile lungi și grațioase ale picioarelor, subțirimea mijlocului, rotunjimea șoldurilor, îmbelșugarea tulburătoare a pieptului ei fecioralnic".*

Și oricum, întotdeauna „povestirile" Lolei Stere Chiracu prezintă istoria cu niște opțiuni sentimentale categorice: dragoste pentru români și prietenii lor, ură față de turci și prietenii lor. Lucrul nu apare nejustificat, de vreme ce ideologia Imperiului Otoman se bucură de sinteze ca: „Înțelegea Ali Pașa ...rostul acestui Coran, ce servea la fanatizarea mulțimilor, aruncate în luptă pentru a cuceri, cu prețul vieții și viețuirii lor, largurile acestui pămînt, pentru ca slăviții padișahi să aibă ce stăpîni, bucurîndu-se pe deplin în cursul acestei vieți de slavă, de belșug și plăceri trupești".

Desigur asemenea cărți s-au mai scris. Dar nu trebuie să se mai scrie, pentru că nu e sigur că vor ajunge la semidocți.

LUCIAN CURSARU

„Învingătorii păreau obosiți"

Compunerea care dă titlul volumului și ocupă 170 din cele 249 de pagini se referă la sportul și sportivii noștri, echipa de fotbal campioană a țării, își încheie campionatul cu un eșec: această ultimă zi dinaintea vacanței îi furnizează autorului un cadru narativ în care aglomerează istoria echipei, biografiile jucătorilor, fel de fel de faze din fel de fel de meciuri, peripeții din deplasări, probleme ale sportului în general și ale fotbalului în special. Competența e indiscutabilă: nimic din ceea ce constituie viața sportivilor, nimic nu e omis. Aflăm cum obțin sportivii locuințe, cum face economii clubul din banii afectați deplasărilor, cum se procură bilete la vagonul de dormit, cum se face încălzirea înainte de meci la noi, cum se face ea — prin masaj — în alte țări, ce face Federația, ce face și ce nu face presa, ce cumpără sportivii din străinătate — mai ales „nailon" și „piese electronice" (sic!) — ce atitudine au ei față de femeie, familie, cultură, fotbal, etc. etc. Abundă cunoștințele și terminologia tehnică: formule de joc (1—4 — 3—3 și altele), probleme tactice, metodica antrenamentului etc. Lucian Cursaru nu e un simplu pasionat al sportului, nu e nici numai avizat: e pur și simplu un specialist. Dovadă — pasajele în care formulează directive: „Într-o echipă de fotbal autoritatea antrenorului nu este deci o descoperire recentă. Ea este acceptată ca pretutindeni de altfel, căci de pe urma ei se așteaptă un folos: antrenorul trebuie să sfetuiască acel organism viu și pestriț ce i s-a încredințat, să impună un stil de joc convenabil, experiența și calitățile lui, să-i asigure coeziunea sufletească sau măcar de interes...", sau definiții: „Acești băieți minunați care sînt sportivii nu de puține ori nu-și dau seama ce se petrece cu ei sau în clubul lor, nu au capacitatea de intuiție, facultatea de a judeca și de a raționa obișnuită altora din alte profesii..." Sau bilanțuri de tipul: „Astăzi înregistrăm cu seninătate sau chiar cu indiferență faptul că nu știu care echipă abia promovată în prima divizie a țării, pleacă în turneu peste hotare... Există deci un alt climat, mai multă înțelegere, mai mult curaj și personalitate... Ne iroseam vremea cu un fel de asistență socială recreativă... Dar cu asemenea victorii sterpe, fotbalul românesc..." etc. etc.

Cînd nu e „fotbalul românesc" sînt meciurile care declanșează profesionismul („...mijloacăși să parcă uitaseră de eficacitatea contraatacurilor, porneau alene, baletînd fără rost pe loc, preferînd dribilngurile inutile, timp în care ceilalți, adversarii, se repliau în mod inteligent...") și excesele lui — pasionale și stilistice („Dar dezastrul începuse abia astăzi? Nu, înfringerea de la Pitești fusese un semnal... ceea ce părea nemaipomenit fusese optimismul monstruos cu care înlăturaseră îndoielile...")

Cele 170 de pagini de „totul-despre-fotbal" sînt documentul unei erori fundamentale, o pledoarie à rebours pentru diletantismul artistului. Evitînd acest diletantism (de un gen aparte, desigur constînd nu dintr-o cantitate redusă de cunoștințe ci dintr-o perspectivă particulară), Lucian Cursaru evită de fapt proza; se angajează în schimb într-o rivalitate periculoasă: e virtual învins în toate confruntările cu orice sportiv real. Orice jurnal al oricărui sportiv e teoretic superior paginilor sale, care nu sînt nici autentice și nu au nici curajul ficțiunii.

Total diferite de „Învingătorii păreau obosiți", diferite și între ele, celelalte proze ale volumului nu încurajează anticipările. Sînt niște note disparate ce nu conțin nici o constanță, deci fac imposibilă intuirea unei structuri scriitoricești.

Ilina GRIGOROVICI

FERTILITATEA TEMELOR IGNORATE

S-a observat de mai mult timp precaritatea prozei noastre actuale în ceea ce privește fundamentele ei tematice, apelîndu-se la explicații bune sau rele, adevărate sau formale. S-a constatat puținătatea acelor opere care ne reprezintă, nu prin copiere superficială, ci prin pătrunzătoare interpretări ale esenței existenței noastre hic et nunc. Proza apropiată de prezentul direct ori a socotit un semn al valorii pedalarea insistentă pe acele cîteva probleme de economie politică general cunoscute (industrializarea țării, transformarea socialistă a agriculturii devenind criterii de sistematizare didactică a literaturii contemporane), ori a evitat orice aluzie tematică concretă, adresîndu-se sferelor abstracte, universal valabile, ca: angoasa singurătății, conflictele umane existențiale, metafizica sentimentelor, spaima morții etc.

Dar s-a produs la un moment dat o spargere rapidă, ulmitoare și definitivă; glacialitatea unei literaturi confortabile a dispărut, redescoperite fiind posibilitățile epicii subtile, de a întui cazurile particulare fertile analizei. Marin Preda, Nicolae Breban, Fănuș Neagu, Al. Ivasiuc și încă cîțiva prozatori cu pregnantă personalitate, au forțat tiparele vorbind despre și pentru cititori, fără scandări didactice și fără facile alambicări oferind subiecte arzătoare de meditație.

În această direcție orice contribuție nouă, matură, înseamnă o izbîndă. Din păcate mai supraviețuiește, încă, prejudecata cantității.

Numai așa se poate explica de ce volumul de nuvele al lui Constantin Toiu, care descoperise un filon autentic de analiză, un substanțial izvor narativ, nu a stîrnit atenția susținută a criticii. Așa cum se vorbește adesea despre tendința nuvelei de a-și pierde dimensiunile ei de specie și a trece, prin amplificarea structurii epice, spre roman, trebuie acceptată și posibilitatea inversă a degenerării unui virtual roman în forme mai concentrate fără să-și piardă caracterele fundamentale, definitorii. Vocația romanescă ar tinde astfel să se manifeste și în subdiviziuni ale genului, păstrîndu-și însă principiile interioare. Foarte elegantă și respingînd exhibițiile formale, cartea lui Constantin Toiu propunea cu o acuitate curajoasă, o tematică deosebit de interesantă, aplicată nuanțat unei actualități directe. „Duminica mucilor" afirmă drama unei generații de intelectuali, dramă reală și prezentă, puțin spectaculoasă la suprafață, dar impresionantă în profunzimi. Reverberațiile acestei premize confesionale (majoritatea nuvelelor stau sub semnul acestei neîndurătoare mărturisiri) s-au dovedit atît de multiple încît structura nuvelistică devine o aparență, cartea prezentîndu-se ca un posibil roman, predispus să-și extindă aria tematică pînă la ultimile ei limite, epuizînd prin completivitate, problematica unei crize umane sociale, psihice și intelectuale. Proza noastră a avut astfel revelația unui teren pe nedrept neglijat și foarte fecund.

Procesul de convingere și de seducție a cititorului se desfășoară în virtutea unei speculații literare libere, dar își atinge scopul numai cînd edificiul speculativ are o temelie obiectivă. Punctul de pornire în cazul volumului lui Constantin Toiu este înțelegerea sau trăirea directă a unei inadaptabilități în timp, cauză a ratării insolvabile a unui personaj de circulație reală. Tema inadaptabilității studiată la proporțiile ei actuale, în condițiile sociale fundamental schimbate își dovedește încă o dată generozitatea literară. Social, e vorba de acei oameni trecuți de patruzeci de ani cărora războiul le-a tăiat existența în două segmente egale oprindu-le împlinirea: „Douăzeci de ani înainte, douăzeci de ani după. Am făcut un efort, să înțelegem de două ori lucrurile și le-am înțeles. Dar numai tu, tot cerîndu-ți să înțelegi, și înțelegînd, nu prea găseai înțelegere. Asta-i cam greu..." Drama se amplifică prin datele individuale ale cazului. Psihologic e vorba de grefarea obsesiei ratării pe un temperament oscilant, a cărui pasivitate se traduce prin contemplație. Nostalgia actului de voință categoric, neputința depășirii unei anumite inerții interioare și groaza de scurgere ireparabilă a timpului definesc sumar perimetrul său emotiv. În involuția existenței lor eroii nuvelelor înregistrează violent propria lor culpă („A păcătui grav de tot, înseamnă a nu trăi în acord cu tine, cu tot ce poți să faci tu mai bun, cu mijloacele tale și mai sincer. Viața mea e un păcat lung fiindcă am ratat-o") proiectînd-o pe fundalul culpei generale, obligatorii. Pustiirea elanului activ al vieții își cere scadența la vîrsta maturizării depline, și cum expiația nu există în asemenea cazuri decît în limitele continuării involuției, înțelepciunea dezvoltată din experiență și meditație devine al doilea chip al lașității — pentru că ea este capabilă să explice totul și în același timp să construiască tenace lanțul simulărilor inerte. Într-un loc se stabilește direct cauzalitatea acestei degradări sociale și interpretarea este fără echivoc: se plătește, se pare, o datorie veche „ce veche! imemorabilă! încît scadența, picată tocmai pe capul tău din întîmplare, zic **din întîmplare** — notează — ți se pare nedreaptă". Este într-un fel reformarea într-un plan istoric nou al conștiinței păcatului originar. Păcătuiești prin apartenența ta nativă la o anumită categorie socială, trebuie să răspunzi de o vină care nu e a ta. Din această perspectivă orice „revoluție" are dreptul și ea, de a greși, fiind la urma urmei făcută de oameni, deși te rog să mă crezi, în liniile cele mai mari nici o revoluție nu greșește, dacă nu se întîmplă cumva — și notează te rog și acest lucru — să nu fie ea însăși de la început greșită" Apare astfel conflictul între înțelegerea generală și înțelegerea particulară, cum numește unul din personajele nuvelei „Trompete după-amiaza". Într-un context istoric-social care cheamă principii ferme și absolute, mobilizînd mase compacte de oameni se pierde șansa interpretării variate a cazurilor individuale. Traumele psihice explică scepticismul, care în literatura vîrstei de mijloc este aproape nelipsit.

Analiza poate fi continuată încă mult, dimensiunile epice ale temei cedînd oricîtor solicitări. Autorul a intuit această elasticitate și nu a menajat-o. El sugerează pe orizontală lanțul determinismului iar pe verticală finalitatea dramatică a ratării. Virtuozitatea sa stă în păstrarea acestui echilibru de esență, urmînd ca speculațiile ulterioare să vină de la sine. Se dovedește încă o dată rezistența unei formule literare socotite greșit vetuste — aceea care recurgînd la analiză rămîne sintetic ancorată în plasma epicului cu refuzul cert al disoluției lui în orice altă modalitate literară. Viața oferă nenumărate subiecte cu totul și cu totul interesante și satisfăcătoare din punct de vedere literar, din care scriitorul poate construi marile sale teme cu toate șansele de izbîndă. „Duminica mucilor" este una din puținele cărți recente care ne reprezintă, care vorbește de un prezent acut și nu ocolește punctele nevralgice adevărate, ocolind în același timp pasajele comune ale unei literaturi de suprafață.

Dana DUMITRIU

DOSTOIEVSKI

în 3 personaje

A face rău unei ființe omenești pentru a fi iubit tocmai de acea ființă. Dar nu un rău funciar, un simplu rău firesc. Ci un rău halucinat, un rău generator de supremă fericire, așa cum o concepea Lautreamont de pildă. Acolo unde nu-i nici urmă de perversiune, de sadism. Dimpotrivă! O încercare de a aduce în lumea lucrurilor aievea, starea de fericire din vis. Ca o lovitură de pumnal într-o carne anesteziată Lovitură care nu lasă urme, dar generează două senzații : cea de crimă nepedepsită în făptaș și cea de fericire în victimă. Pentru a dovedi încă o dată existența momentului de inerție a existenței. Pentru că, în pofida marilor crime divine, el, Lautreamont, exclamă : „Mais, moi, j'existe encore !" (vezi I. Ducasse, Oeuvres complètes, Paris, 1963, p. 45). Superflu moment, ca toate inerțiile, dar de o stranie durată, extinsă — paradoxal — prin exercitarea unei forțe opuse sieși. Moment de autonegare, de autoanulare, conducînd într-o zonă imaginară dar pregnantă, o zonă de nepăsare dar de intensitate, unde călcarea legii nu e sancționată, ci sanctificată. O zonă subiectivă dar bizar oglindită în obiect, adică o zonă a unității ciudatului în varietatea firescului. O condensare a lucidității și o circumscriere a acesteia cu o aură-tampon care nu îngăduie pătrunderea săgeților rațiunii și, implicit, ale nebuniei. Căci, așa cum spunea marele neurolog A. Boll, nebunul este însul care a pierdut toate atributele spiritului în afară de rațiune.

În definitiv, bizarul, ciudatul nu se întîlnește atît de rar cum am voi să ni se pară în dulcea noastră foială cotidiană. La fel și însul ciudat, despre care, insidios, ne întreabă Dostoievski : „Iar un om ciudat este, de cele mai multe ori, un caz particular, nu-i așa ? Dacă **nu** sînteți însă de acord cu ultima afirmație și-mi veți răspunde : „Ba nu, nu-i așa" sau „nu totdeauna e așa" — atunci s-ar putea să mă simt ceva mai liniștit" (F. M. Dostoievski, **Frații Karamazov,** Buc, ELU, 1965, p. 4, subl. noastră).

1. Un om absurd

Iar Dostoievski ! Iar frații Karamazov, vor spune unii. Dar nu de frații Karamazov vreau să vorbesc, ci de tatăl lor. De Feodor Pavlovici. Pentru că „Feodor Pavlovici nu era numai o canalie și un desfrînat, dar, în același timp, un om absurd" (ibid., p. 9).

Nenumărate sînt personajele lui Dostoievski, acest uriaș grafoman, acest „foiletonist", acest concurent, pe planul spiritului însă al lui Eugène Sue, cum cu atîta finețe observă R. M. Albérès : „Par l'abondance des personnages et des episodes, par la facilité du détail et le grouillement humain, Dostoievsky n'etait, a l'origine, qu'un feuilletoniste inspiré... d'Eugène Sue". (R. M. Albérès, **Histoire du Roman,** Paris, A. Michel, 1967, p. 226). „Mais — spune tot Albérès — à travers cela se joue un drame mystique" (ibid., p. 226). O dramă mistică în care majoritatea personajelor sînt categorice, limpezi (în dostoievskianismul lor, bineînțeles), apăsătoare chiar. Sînt personaje bintuite de mari probleme : liberul arbitru, Dumnezeu, Napoleon... Și totuși, totuși, simți undeva că autorul zîmbește la auzul tiradelor lor, împingîndu-i pe toți acești Raskolnikov, Dolgorukii, Stavroghin, în fel de fel de aventuri nesemnificative, ca pentru a-și bate joc, jucîndu-i parcă, pe degete. Toți acești sadici candidați la supra-om, care în societatea uzuală reprezintă elita, în societatea personajelor dostoievskiene nu sînt decît plebea. După cum tot plebe sînt și acele personaje grupate la polul opus, al lui Masoch : Mîșkin, Sonia, Aleoșa chiar.

Există însă cîteva personaje, în aparență secundare, uneori lăturalnice, dar esențiale. Personaje neverosimile, somptuoase, tulburi, copleșitoare, care par a-l depăși pe Dostoievski însuși, dar care tind a-l întîlni într-un punct etern neatins. Ele alcătuiesc un fel de „castă" nobilă în ierarhia dostoievskiană, sînt purtătorii unor secrete esențiale care le îngăduie să parcurgă lumea aceasta imperfectă fără a suferi alterări, (deși se află în plină viltoare), cu imensa discreție a personajului-spectator, în care reliefat este tocmai hotarul unde intervine dedublarea.

Vom alege trei dintre ele, de departe mai răsărite, și anume, în ordine cronologică : Svidrigailov din **Crimă și pedeapsă,** Versilov din **Adolescentul** și Feodor Pavlovici Karamazov. Ivirea lor, deși firească, proiectează asupra celor trei romane o lumină neașteptată, apocaliptică. Desigur, Svidrigailov este cel mai impunător. Să-l lăsăm la urmă, Versilov rămînind termen mediu, și să ne legăm deocamdată de Feodor Pavlovici.

„Nu se poate, își zice Feodor Pavlovici, ca după ce-oi da ortul popii, dracii să nu mă ia în furci și să nu mă împingă în împărăția lor. Dar mă întreb eu, furci de unde iau ? Și cum sînt ? De fier ? Cine le face ? Să fie oare pe lumea cealaltă asemenea fabrici ?" **(Frații Karamazov, p. 32).** Să lăsăm implicațiile teoclastice și aerul anecdotist. Să observăm doar că acest beție „șambrat", ca să spunem așa, acest ins putrefact și sentimental, ipocrit cu oricine dar ingrozitor de sincer cu sine însuși, incapabil de a renunța la o rublă, dar gata a-și pune la mezat bruma de viață de care stă agățat de dragul Grușenkăi, manifestă un curaj nebun în fața populației de monștri de dincolo, în fața furcilor infernului. Furci de fier ori umbre de furci, iată întrebarea. Va trece un secol și S. Beckett se va întreba din nou : „Serait-il exact que les diables ne souffrent point des tourments infernaux ? (Samuel Beckett, **Molloy,** Les Editions de Minuit, Paris, 1965, p. 258). Bufonerie împinsă la paroxism, ca în scena scandalului de la schit : „Credeați c-am plecat, și eu după ușă ! dotună el" (ibid. p. 18) în fața oaspeților cuminți ai egumenului, unde mișcrul Maximov devine înviatul din morți von Sohn (traduceți numele și veți vedea blasfemia : „Ai înviat din morți nu-i așa, von Sohn ?"), ba chiar von Sohnheit ! Da, Feodor Pavlovici stă mereu după ușă, deși toată lumea îl crede plecat. Toți au relații bine constituite, toți sînt un fel de mobile vase comunicante în căutarea desprinderii, a însingurării. Numai Feodor Pavlovici „era un caz aproape patologic : omul acesta libidinos și adeseori, în senzualitatea lui, crud ca o insectă veninoasă, în momentele de beție simțea deodată un fel de neliniște spirituală, o teamă... „Sînt momente cînd simt cum „mi se zbate sufletul în gît", spunea el" (ibid., p. 127).

Este marea angoasă, atît de „cercetată" în prima jumătate a secolului nostru, marea neliniște ce dă mereu să irumpă. Or, această neliniște nu se poate revărsa decît într-un suflet de femeie. „Femeia — spune Kierkegaard — are mai multă neliniște decît bărbatul, de aceea șarpele a ales-o pe ea ca s-o atace, și a sedus-o prin propria sa neliniște" (Kierkegaard, **Journal,** Paris, Gallimard, 1941, p. 153). Iată de ce continuă să fie afemeiat bătrînul părinte al Karamazovilor.

Singur pînă-n măduva oaselor, Feodor Pavlovici caută un suflet cu care să dialogheze, o făptură a lui Dumnezeu, ba chiar pe Dumnezeu însuși despre care Ivan îi spune — „Nu există..." **(Frații Karamazov,** p. 181), iar Aleoșa : — „Există !" Drept care Feodor Pavlovici începe să scornească minciuni la adresa starețului Zosima (dar dacă nu sînt minciuni ?). „Vezi tu, bătrînul este un libidinos, că și azi chiar mi-ar fi teamă s-o las pe fiică-mea sau nevastă-mea să se ducă la el să se spovedească." (ibid., p. 183).

Nimbată și cutremurătoare clipă : bătrînul Karamazov se confundă cu bătrînul Zosima. Morala, religia dispar. Dispare **problema** liberului arbitru, dispare Dumnezeu. Dacă ar fi să ne gîndim la triarhia lui Kierkegaard, ne-am da seama că nu mai rămîne decît **esteticul.** Era prea mult pentru juisorul Feodor Pavlovici. Prea puțin pentru Feodor Mihailovici. Și totuși era **totul.** Musil, Kafka, Beckett vor relua problema. Pentru că „Feodor Pavlovici nu era numai o canalie și un desfrînat, dar, în același timp, un om absurd"! Și era un om absurd fiindcă știa să nu ia lucrurile în serios, știa că problemele fundamentale n-au răspuns, sau n-au încă răspuns, ori **poate nici nu există probleme fundamentale.** Există o atestare continuă, tulbure dar înfricoșătoare, a unei heterogeneități. Atestare marcată de angoasă. Așa cum spunea pe vremea Sturm und Drang-ului, misticul J. G. Hamann, citat la rîndul său de Kierkegaard într-o filă dispărută din 1842 : „Diese Angst in der Welt ist aber der **einzige** Beweis **unserer** Heterogenität" („Dar această angoasă în lume este **unica** probă a heterogeneității **noastre**"). Am subliniat **unica** și **noastre,** pentru că, într-adevăr, aceasta este cheia personajelor

„Personaj dostoievskian" — ilustrație de ION ION

dostoievskiene pe care le analizăm : ele își probează necontenit heterogeneitatea prin scormonirea aproape delirantă a propriei lor neliniști. Fapt care le dăruiește clipa de **liniște** necesară retragerii. Această clipă de liniște (fără durată prestabilită) face ca **evenimentul** care deplasează angoasa din transcendent în cotidian să fie tocmai puntea de legătură dintre ucigaș și victimă, marcînd o heterogeneitate derivată : „Ferește-te bătrîne — îi spune Dmitri Karamazov tatălui său — vezi să nu ți se spulbere **visul, pentru că și eu am unul !** (p. 190). În realitate numai „bătrînul" Feodor Pavlovici **avea un vis** pe care Mitea visa să-l spulbere.

2. Versilov și ursitoarele

Întreaga existență, aparent lăturalnică, a celui de al doilea personaj dostoievskian ales aci, este o ocolire a luptei cu destinul. „Deși de la vîrsta de cinci, șase ani nu păstrezi decît amintiri foarte confuze, totuși parcă văd și azi — și mă cutremur de fiecare dată — un sobor de femei deștepte și serioase, șezînd solemn în jurul unei mese rotunde pe care sînt grămădite diferite materiale, foarfeci, tipare, modele de rochii..." (F. M. Dostoievski, **Adolescentul.** ELU, 1961, p. 109). La amintirea acestei scene aproape mistice, Versilov se cutremură. Este, deci, obsesia unor ființe inteligente și severe — neapărat femei — care croiesc iar inaccesibilitatea **tiparelor** folosite de această confrerie îl obsedează încă de mic pe personajul nostru, punîndu-l într-o reacție de subordonare, de incapacitate față de femeie în general — Versilov este un **neiubit** — și mai ales față de soborul primordial al celor ce croiesc veșmintele, forma acestei lumi. Din tagma lor, el, dedublatul, este veșnic eliminat. Și asta nu din pricina vreunui păcat originar, ci datorită dispretului său pentru **convenție.** „Versilov este un om extrem de orgolios, pe care nu societatea l-a îndepărtat din mijlocul ei ci care, mai degrabă, s-a îndepărtat el de ea, atît de puțin se sinchisea de părerea lumii" (ibid., p. 19).

A unei lumi în care el, Versilov, fluctuează de la onoruri la dezonoare, de la bogăție la sărăcie, de la dragoste pătimașe la ură cumplită. Dar, în ciuda acestei sinusoide, personajul rămîne, undeva, imperturbabil, ba chiar constant fericit : „Da, eram într-adevăr fericit. Și cum aș fi putut să fiu nefericit cînd trăiam o lume a viselor ?... În sensul acesta am fost fericit toată viața" (ibid., p. 506). Ins citit și mare iubitor de conversație, Versilov este un personaj livresc, uneori ridicol în patetismul său mesianic. „Mi-ai părut întotdeauna nițeluș ridicol" (ibid., p. 551), îi spune Katerina Nikolaevna, gîndindu-se desigur la modul cum „ia în serios" Versilov niște lucruri cu totul gratuite pentru viața de toate zilele. Iar atunci cînd își mărturisește fericirea născută din vise, nu se referă la „secolul de aur" visat și propovăduit de el în convorbirile ironico-patetice consumate la local sau în salon. Se referă la visele lui „curente", la stările de reverie și falsă memorie generate de cine știe ce asociații. (Într-o fază de cumplită încîlcire a împrejurărilor, Versilov pune să i se cînte la tractirul derizoriu unde obișnuia să-și bea ceaiul, obsedanta și unica arie din „Lucia" existentă în trusa gramofonului). La semitransa aproape continuă în care-l menține melancolia lui pudrată de zîmbete.

Rătăcitor prin Europa, o Europă medieval îndrăgită și unificată într-un fel de cavalerism însingurat, ostracizat de casta nobiliară din care făcea parte în Rusia — ale cărei canoane le detesta cu vehemență — Versilov proferă : „Je mourrai gentilhomme". Or, gentilom în accepția lui era „tipul omului care renunță la tot ca să propovăduiască credința viitorului" (ibid., p. 516). Depeizat, smuls din tabieturile lui, Versilov, în epoca peregrinărilor sale, conturează prototipul eroilor pe jumătate blazați, dar calmi și nespus de simpatici, ai marilor romane occidentale interbelice scrise de Hemingway, Remarque, Kästner și chiar Thomas Mann. După propria lui părere, Versilov era în acea perioadă rătăcitoare singurul european autentic.

Utopist de tavernă, nobil dublat de un comunard, Versilov își dă seama că dragostea pentru omenire o poartă exclusiv asupra acelei omeniri „pe care tu însuți ai creat-o în sufletul tău" (F. M. Dostoievski, **Adolescentul,** p. 230) și atunci personalitatea sa, atît de somptuoasă și iluzorie totodată, se dedublează. Cumsecade și convențional de obicei, el își îngăduie la răstimpuri reacțiile cele mai ciudate, ba chiar își rezervă dreptul de a-și nesocoti propriile păreri. În felul acesta, folosindu-și pe rînd eurile, la modul cel mai abil, pentru că inconștient, Versilov rezistă la orice condiții, „ca un dulău de curte". Deoarece iubește viața cu bucuriile ei gratuite și primordiale. Fiind, în același timp, nespus de trist : „Oare e cu putință ca pe lumea asta să nu poată trăi decît cei ca mine ? Foarte probabil că așa este dar acest gînd e prea dureros" (ibid., p. 225). Durerea clownului, a însului care face pe cabotinul, pentru că Versilov „avea anumite apucături de cabotin de care nu voia să se dezbare cu nici un preț".

Două sînt însă marile forțe care-l scot din albia lui pe acest personaj încheiat, matur, uns cu toate alifiile : zîmbetul superior al omului simplu, al omului din popor care are mereu aerul tenace că știe precis ceva de care el, intelectualul (Versilov este acuzat de-a dreptul că știe viața din cărți), s-a îndepărtat definitiv și spre paguba lui, și felul enigmatic de-a se purta al femeilor, al acestor mari croitorese ale sufletului, mai ales atunci cînd sînt iubite. În confruntarea sa cu „filozofia populară", el sparge simbolic o icoană, act de blasfemie puternic reprobat de femeile care-i alcătuiesc familia. În confruntarea cu Katerina Nikolaevna încearcă să ucidă dar nu reușește decît să se rănească.

După aceste două înfringeri Versilov se potolește. Eurile sale coincid, „nu mai este Versilov cel buclucaș de pe vremuri... el este acum deschis și spontan, ca un copil, deși nu întrece niciodată măsura, nu-și pierde stăpînirea de sine și nu spune un cuvînt de prisos" (ibid., p. 594).

Iată deci un personaj de seamă pe care Dostoievski nu-l omoară, nu-l bagă în temniță nici în ospiciu, dimpotrivă, deși îl strecoară prin ciurul și sita tuturor treptelor (dostoievskiene) ale confruntării cu „realitatea", îl ia de mînă și-l trece peste pragul neîmplinirilor într-o zonă de beatitudine, de lumină irizată în amintiri. De parcă Versilov și-a adus sieși darurile cumpărate altădată — într-o clipă de răgaz financiar și psihic — familiei : „Aici sînt struguri, bomboane, pere pergamute și o tortă de căpșuni ; am adus pînă și o sticlă de vișinată, ba și alune". Și parcă tot el repetă asociațiile de atunci : „Nu există nimic mai incitator, decît atunci cînd, depănîndu-ți amintirile din copilărie, te regăsești uneori, fără să vrei, în pădure, culegînd alune dintr-un tufiș. Îți aduci aminte de acele zile de început de toamnă cînd vremea e încă frumoasă dar uneori destul de rece, iar tu rătăcești în pădure, te afunzi în ea și în jurul tău plutește un miros de frunze căzute" (ibid., p. 111).

Sînt visele din primele vîrste, cele mai fragile, morții cei mai dragi și, de aceea, cei mai puternici. Ei vor fi întotdeauna goniți din jurul acelei „mese rotunde" la care croiește „soborul" deșteptelor și severelor femei. Și dacă nu vor voi să plece vor păți ca... băiatul învățătoarei.

3. Svidrigailov și eternitatea

Vă aduceți, desigur, aminte de cumplita întîmplare cu băiatul învățătoarei, care, după ce șterpelise niște cartofi, fu amenințat cu degetul de domnișoara von Rosenschon, alias von Rosengrünschön, recte Rosabelverde (vezi E.T.A. Hoffmann, **Piticul zis și Cinabru. O povestire.** ELU). I s-a așezat atunci pe creștet o pălărie cu bor imens menit a-i protegui gura, rămasă veșnic deschisă. Mă rog, micului cotcar nu-i mai plouă în gură dar borul atît de lat semnifică etern prezența acelei ciudate domnișoare pe care o nesocotise, în care nu credea

Că și borul uriaș, maladia umbrește circomvoluțiunile omului sănătos, care rămîne atunci uimit în fața arătărilor lumii reale. „Admit că strigoii nu se arată decît oamenilor bolnavi ; — spune Svidrigailov, cel de al treilea personaj al seriei noastre — dar asta dovedește numai că trebuie să fii bolnav ca să-i poți vedea". (F. M. Dostoievski, **Crimă și pedeapsă,** ESPLA. 1957, p. 263).

Nu-i vorba aici de lumea de dincolo de viața viitoare în care, asemeni lui Raskolnicov, interlocutorul său, Svidrigailov, nu prea credea. Ci de posibilitatea imaginării unei alte lumi, a unor „n" lumi posibile ce coincid undeva în eternitate. Care ea însăși poate fi imaginată în fel și chip." — Ca idee, ne reprezentăm întotdeauna veșnicia ca ceva ce nu poate fi înțeles, ceva uriaș, imens ! De ce trebuie să fie neapărat așa ? Și dacă veșnicia nu este decît o maghernițâ oarecare, una singură, un fel de baie țărănească, afumată, cu pînze de păianjen prin colțuri ? Eu, uneori, așa îmi închipui că este" (ibid., p. 263).

Iată marea poartă deschisă poeziei și romanului modern care nu face altceva decît să încerce actul demiurgic al istorisirii unor lumi noi. Lumi inexistente aievea, dar implicate de realitatea cotidiană. Este atîta taină vesperală în baia țărănească amintită, atunci cînd, fără eforturi metaforice, Dostoievski o identifică eternității, încît putem spune : iată scena pe care se joacă drama mistică de care vorbea Albérès. Concretizarea, intimizarea, aducerea la dimensiunile zilnice a acelor impulsuri vagi născute din presimțirea focarelor demiurgice este mijlocul de a scăpa de ispita dureroasă a acestor deșerturi infinite ale spiritului. Adică inversarea procedeului curent al simbolizării. Desimbolizarea aplicată frenetic pînă cînd „senzația" marilor răspunsuri se împletește cu desfășurarea vieții curente.

Dar, precum în orice fenomen de hibridare, părțile se interferează. Propulsarea simbolului în vacarmul cotidian duce la simbolizarea faptului zilnic. Cînd un înțelept spune : „Treci" nu înțelege prin aceasta „ Treci dincolo". Acordînd sufragiul său trecerii pure și simple, Kafka îndeamnă la o transformare insolită : „De ce protestați ? Dacă v-ați fi supus simbolurilor v-ați fi transformat și voi în simboluri și, în felul acesta, v-ați fi eliberat de preocupările zilnice" (Franz Kafka, **Despre simboluri,** din **Proza austriacă modernă,** I, București, BPT, 1968 p. 419). Atunci cînd lasă să pătrundă în baia țărănească aburul eternității, Dostoievski efectuează tocmai această grefă între simbol și real. De aceea Svidrigailov, acest uriaș personaj, proiectează o umbră fantastică nu numai asupra întregii opere dostoievskiene, ci și în afara ei. „E nebun" — gîndește Raskolnikov. E un vizionar — spunem noi, cei din veacul al XX-lea, dînd la o parte perdeaua pe care secole de convenționalism au tras-o peste lumile imaginare.

Leonid DIMOV

(Continuare în pag. 6)

Cronica fantezistă

MARIN SORESCU

DIALOG CU MIRCEA ELIADE

Două fluvii au fost, cu deosebire, fertile, în creația lui Mircea Eliade : „Gangele mărej" (care l-a fascinat, de departe, și pe Eminescu), neguros de lotușii putrezi ai unor vechi straturi de civilizație — și Dunărea balcanică, respirînd și ea vechi istorii și legende. Aș așeza creația excepțională a lui Mircea Eliade sub semnul „mișcătoarelor cărări" ale valurilor, ca și ele mereu înnoindu-se, mereu alunecînd. Am fost oarecum surprins citind în ultima sa carte numită Amintiri *această primă propoziție : „M-am născut la București, la 9 martie 1907". Crezusem întotdeauna, nu știu de ce, că autorul lui* Maitrey *trebuie să se fi născut undeva pe țărmul mării, cu ieșirea la depărtare și universal. E atîta zbatere de gînduri în opera sa !*

Trăind în contemplația arhaicelor mituri, ca a unui alt cer, poate mai adînc, răsturnat în cuvinte, savantul a descoperit aștri și constelații noi, le-a calculat mișcarea și legile intime, s-a lăsat mistuit de farmecul lor. Există un cosmos în memoria popoarelor spre care trebuie să ne îmbarcăm din cînd în cînd, pentru a ne cunoaște mai bine ! Dacă medicii n-au reușit încă să ne lungească viața înainte, putem să ne-o lungim înapoi, cu mii de ani de tinerețe, de memorie, pe care să ne-o aducem aminte.

Încărcate de neliniște, cu mîlul fertil, studii și tratate ca Yoga, Essai sur les origines de la Mystique Indienne, Traité d'Histoire des Religions, Le mythe de l'Eternel Retour, Images et Symboles *și atîtea altele, constituie puncte importante în gîndirea filozofică occidentală și atîtea curente sau mișcări de idei mai noi își au măcar o rădăcină în ele.*

Dacă o istorie a culturii universale nu se poate scrie fără a se ține seama de contribuțiile fundamentale ale eruditului român, cu atît mai mult o istorie a literaturii noastre a ființei și are de ținut acum seama de activitatea la fel de prodigioasă a scriitorului Mircea Eliade. E vorba de atîtea cărți, „pline de tensiune faustiană", cum le definea Pompiliu Constantinescu, care începînd din 1930 de la Izabel *și apele diavolului și pînă la* Noaptea de sînziene, *apărută în versiune franceză, sau, mai de curînd la excepționalele* Nuvele, *fac dovada unui neobosit demon epic și îmbogățesc cu o dimensiune nouă scrisul românesc.*

O fi existînd în sufletul prozatorului excepțional Mircea Eliade putînd întrece pe eruditul și filozoful Mircea Eliade care-l „umbrește" pe plan internațional, întrucît, lucrările sale beletristice, concepute mai toate în românește, sînt mai greu de „exilat" într-o altă limbă. Tot așa Hașdeu, autorul lui Răzvan va fi fost furios pe Magnum Etymologicum. Dar sînt nepăsări care nu le sînt date decît unor personalități excepționale !

Circulînd, ca un motiv de baladă românească, dar pe o arie mult mai largă, între Carpați și Oceanul Indian, între Atlantic și iarăși Carpați — omul sărbătorit de curînd, cu ocazia celor 60 de ani, în atîtea locuri ale globului, e pentru noi un exemplu de dăruire și modestie, un simbol al eternei căutări și eternei reîntoarceri.

Cu ocazia acordării titlului de Doctor honoris causa, rectorul nu știu cărei universități din Statele Unite a rostit : „Deși român, numele tău, Mircea Eliade, aparține umanității". Am putea adăuga : deși aparține umanității, prezența lui Mircea Eliade rămîne românească.

* * *

Ascuns ochelarilor domnului Eliade emoția acestor gînduri intime cu care am venit la întîlnire și-i arăt o listă cu întrebări la care l-aș ruga să răspundă. Dialogul de mai jos, mai bine zis monologul (vreau să profit cît mai mult de vecinătatea profesorului și-i pun întrebări laconice) se desfășoară, în prezența unor prieteni scumpi, într-o cafenea din Paris, nu departe de Muzeul de artă modernă.

— Șederea dumneavoastră în străinătate nu v-a împiedicat să continuați să scrieți românește. Ce ne puteți spune în legătură cu aceste opere ?

— *Este drept că în ultimii douăzeci de ani m-am concentrat mai ales asupra cercetărilor de istoria și filozofia religiilor. Am putut astfel publica 15 volume și altele sînt în pregătire. Dar, trebuie să precizez, că multe din aceste opere scrise și publicate după 1948 la Paris, au fost concepute sau începute în țară.* Traité d'histoire des Religions, *bunăoară, tipărit la editura Payot în 1949, și tradus astăzi în 9 limbi, cuprinde în esență cîteva cursuri pe care le-am ținut la facultatea de litere din București prin 1934-36. Pe de altă parte, trebuie să adaug că m-am considerat și mă consider încă, în primul rînd scriitor român. Nu cred că a fost an, din 1940, de cînd am părăsit țara, și pînă astăzi, în care să nu fi scris măcar o sută de pagini în românește : eseuri, nuvele, romane și, acum în urmă, memorii. Evident, comparate cu producția mea literară din țară, aceste cîteva mii de pagini nu impresionează. Dar cred că printre ele se găsesc, hai să le spunem, capodoperele literaturii mele. În primul rînd, romanul* Noaptea de Sînziene, *apărut în traducerea lui Alain Guillermou sub titlul* Forêt interdite *(Gallimard, 1955). E o carte ambițioasă și de mari proporții (aproape 1500 de pagini dactilografiate) în care cred că am reușit să îmbin cele două tendințe, prezente de la început în creația mea literară — epicul pur, pe de o parte, iar pe de altă parte, semnificațiile absconse, simbolice, ale evenimentelor istorice. De altfel,* Noaptea de Sînziene *se leagă de multe din cărțile mele de istoria religiilor și filosofie, pentru că în centrul ei se află problema Timpului. Evident, ar fi atîtea altele de spus, dar văd că ai o listă întreagă de întrebări la care va trebui să răspund.*

Ajuns aici, Domnul Eliade își șterse ochelarii și mă întrebă, la rîndu-i, ce face Petre Țuțea. Nu se aștepta chiar să-l cunosc, ci doar să fi auzit despre acest om care i-a făcut o impresie extraordinară în tinerete și la care s-a gîndit de multe ori.

— A rămas așa cum îl știți, fermecător, paradoxal, citește cîte o carte pînă o știe mai bine decît autorul, cu un gust al discuției teoretice inepuizabil, un Socrate al Bucureștiului. Scrie o carte despre teatru. Un om grozav. Revenim la cărțile dumneavoastră ?

— *Aș vrea să mai adaug doar atît :* Noaptea de Sînziene *este cel mai bine scris din toate romanele mele, e scris într-o limbă românească pe care, din păcate, o cam neglijam în tinerețe.*

În afară de acest roman masiv, am mai scris multe nuvele. Un volum a apărut acum cîțiva ani la Madrid, și altul va apare în curînd. Vreau să-ți citez doar La Țigănci, *nuvelă în care adesea sînt ispitit să văd capodopera mea literară. În sfîrșit, lăsînd la o parte nu numai un mare număr de eseuri și studii critice, și un* Glossarium *(urmare la* Fragmentarium, *publicat în 1942) de multe sute de pagini, și un* Jurnal *de cîteva mii de pagini care își are interesul lui, pentru că am cunoscut mulți oameni și am fost martorul multor evenimente istorice (bunăoară, bombardamentul Londrei din toamna lui 1940), — o altă operă literară de proporții este* Autobiografia *mea. Primul volum a apărut acum un an la Madrid, cu subtitlul :* Mansarda. *Este povestea copilăriei, adolescenței și a anilor de studenție, în mansarda casei părintești din strada Melodiei nr. 1, pînă în toamna lui 1928, cînd am plecat în India. Alte două volume sînt scrise, ducînd povestea pînă în martie 1940, cînd am fost numit consilier cultural la Londra. Cîteva fragmente au apărut în revistele românești din Occident.*

— Dacă v-ați gîndit la reeditarea operelor dumneavoastră în România ?

— *Ce scriitor ar putea renunța la jumătate din opera lui ? Evident, aceste scrieri din tinerețe ar trebui revizuite. Aș prefera ca reeditarea operelor literare să se facă paralel cu scrierile critice și beletristice. Bunăoară,* Maitrey *ar trebui să apară cam în același timp cu* India și Șantier ; Întoarcerea din Rai *și* Huliganii *concomitent cu* Oceanografie, *și așa mai departe.*

— Sînt foarte comentate în străinătate scrierile dumneavoastră. Cum apreciați aceste comentarii ?

— *Mi-e greu să vorbesc despre succesul și influența lucrărilor mele de istoria religiilor și de filozofie. Tot ce pot spune este că toate aceste cărți au fost excelent primite de critici, că au fost în continuu retipărite și continuă să se retipărească în franceză, limba în care au fost scrise, și că au fost traduse în unsprezece limbi, printre care japoneza, poloneza, neo-greaca, și toate limbile scandinave Concepțiile pe care le-am apărat s-au impus astăzi în lumea întreagă, și sînt discutate în cărți ca aceea a profesorului Thomas Altizer,* Mircea Eliade and the Dialectics of the Sacred *(1965) sau în teza de doctorat despre* Mircea Eliade *și fenomenologia religiilor,* M. Eliade și conceptia Timpului. *Nu știu cîte din aceste cărți și teze de doctorat se găsesc în bibliotecile din țară. Voi încerca să le expediez măcar la biblioteca Academiei. După cum știi, la Universitatea din Chicago, unde sînt „Sevell Albery Distinguished Service Professor" și șeful Departamentului de istoria religiilor, apare* History of Religions, *oarecum o continuare a revistei* Zamolxes, *pe care am publicat-o la București și Paris între 1938-1940. Și tot pe temeiul lucrărilor mele științifice mi-a fost acordat titlul de Doctor honoris causa de către Yale University și am fost ales membru al Academiei Americane. Dar să lăsăm vorbelnicul „onorurilor" căci e lung și melancolic...*

— Proiecte ?

— *Lucrez concomitent, la trei cărți capitale, începute cu mulți ani în urmă : o istorie a Religiilor, din preistorie pînă la Nietzsche, care ar trebui să fie opus magnum, să încununeze o activitate de aproape 40 de ani ; o* Istorie a religiilor primitive *pe care o scriu în englezește, și* De Zamolxis à Gengis-Khan, *o istorie comparată a religiilor și credințelor populare din Dacia (și în această lucrare încerc să utilizez materiale folclorice, alături de cele arheologice, pentru înțelegerea credințelor religioase arhaice). Cu oarecare noroc, aceste trei cărți ar putea fi încheiate în patru-cinci ani. Deocamdată, a apărut la New York și Londra o lucrare de 640 de pagini :* From Primitives to Zen, *iar la primăvară va apare la Chicago o carte de metodologie a Istorie religiilor. Din nefericire, ca și în tinerețe, nu mai pot scrie literatură acum cînd am răspunderea celui mai mare departament de Istoria religiilor din Statele Unite, decît în vacanțele din vară. Voi completa* Autobiografia *și sper să termin un mic roman, început cu mulți ani în urmă.*

Paris, octombrie, 1967

CONSTANŢA BUZEA

negru

Negru corb, nimic mai mult,
Nici o pată de lumină peste patul de tumult,
Joc amorf, stelară scîrbă, pentru ca să uiţi că arzi
Peste gresia atitor monştri comici şi bastarzi.
Răul negru, ura scumpă şi mărgelele de voci,
Negru reavăn pentru care cercul vrea spargere bruscă,
Şi fereastra zăbrelită de un lung picior de muscă
Şters cu stimă de o vîlvă candidă de marmoloci.

Negru de gîtlej de sticlă, negru de beţii, urmate
De treziri incalculabil de golite de mister,
Negru pentru care zgîrii şi te-aşezi tăcînd pe coate,
Negru unde urli game pocnind teasta cu un fier.

Vai, fereşte-te de negru numai zguduit şi silnic
De a şti că niciodată nu te poţi spăla de el,
Dă de-a dura dira neagră, nimbul fără care zilnic
Te-ai mişca-n enormitatea falsului dintr-un inel.

Negru vin deasupra unui giulgi de aripi fără pene ;
Cine zmulge păsăretul, cine-l chinuie rîzînd ?
Iartă cu iertare neagră negre corpuri si refrene
Cînd de părul tău mă spînzur blestemînd.

fiice

Prăpăstii — fiice de colină naivă şi patriarhală —
Ideea de pe gînd rupînd-o, duceţi adîncul mai departe,
Eternei mame, acalmiei din ierburi, invocînd
Cu dinţii azvîrliţi în aer, chiar pentru astă seară, moarte !

Prăpăstii mari cu nostalgia atitor oi cu miei în suflet,
Cozi grele ţin în echilibru talanga turmei, cum fintînii
Îi trebuie o piatră groasă, cum unii morţi magnetizează
Credinţa ce dezmiardă cîinii,

Prăpăstii verde-ncleştate şi cu atît de multe linii,
Un trăsnet, un blestem, o ură de voi, ciineşte v-a născut,
În umbră umedă, în taină ca un bastard în consternare,
Cînd află prea tîrziu de tatăl mort şi rămas necunoscut.

hotar

Dă-mi drumul, e o uşă disperată,
Mai mult o draperie de vapori,
Nici nu mai ştiu, iubindu-te
Eu am murit spre a nu fi cînd mori ?

Alba mea gură se-nroşi în taina
Acelui parc în spirit scufundat.
Sărutul părăsindu-mă atît
De sfînt părea cînd ţi s-a dat.

Te pot păstra în braţele întinse
Fără-a le strînge-n jurul tău cu lanţ,
Sărmanul meu uitat în agonia
Misteriosîlor acestei lumii amanţi.

Vezi plînsul tot de care niciodată
N-aş fi putut atunci să mă cobor.
Sîntem pe vase lungi şi pe hotarul
Oceanelor în legănat amor.

gong

Gong dulce ochiul tău, ochiul din minte,
Cel mai ascuns, cel pentru care vezi,
El a căzut pe fundul apei cînd
În lume nu erau cuvinte
Ci nestemata moale-a unui gînd.

Azi un hăţiş de vorbe, variante
Îndepărtîndu-se spasmodic de la sens,
Cu tălpile la cer şi delirante.
Privirea ta face din gong ecouri,
Privirea ta renunţă şi să nege
Impodobindu-se cu stinsele zerouri
Ale orbitelor anchilozate într-un căscat imens.

Tu care înţelegi, tu pentru care
Am gîndul cel mai plin de milă azi,
Prin acest gînd te-ncurajez să cazi,
În tine blînd, jurînd şi blestemînd,
Ce juri, ce blestemi însă nu primesc.

Căci a fi domn e-un dar dumnezeiesc.

E un coşmar, oricum, să fii femeie,
Privire, plantă, moarte, mare.
De unitatea ta încăpătoare
Se spînzură destinul cel mai rău,
De bine te desparte întîmplarea —
A nu te fi născut opusul tău.

trompetele — oglindă

Trompetele-oglindă să nu le mai deştacem,
Să nu le mai strivim, ele oricum sînt în cădere.
Cînd cel ce le susţine cu braţul ridicat
Îşi pierde braţul, sau prin el apucă
Un obiect fără valoare, hrana, femeia incapabilă de sunet,
Trompetele-oglindă degajă suferinţă.

Şi în singurătatea păzită doar de îngeri
Intransigenţi, ai milei niciodată,
Zmuls e din rădăcină sufletul.

Eu am văzut plămînii aceştia singuratici
Ca două aripi fără de noroc ;
Zbat sinea fără simţul vreunei purităţi
În aerul de iad de pe pămînt.
Aripa e o vîslă, plămînul e o vîslă
Fără a vrea să-mpingă nici o barcă.

Eu am văzut trompetele-oglindă
în panica odihnei lor mizere,
Cînd în cutii, în rafturi, oriunde-ar fi lăsate,
Înăclăiesc cu sînge mormîntul lor de scînduri,
Şi nimeni nu se tulbură, şi nimeni nu abdică,
Vin serile cu tineri şi cu bătrîni mascaţi,
Vin peste baruri valuri de fum, galop de tocuri,
Fecioare, deziluzii, gol înspumat şi sticle,
Pahare inocente ce se corup uşor,
Emoţii fără capete,
Peruci de-a-dreptul îndesate pe gîtlejuri,
Vin ochelarii şi surzenia şi tulburele
Să vadă, să audă trompetele-oglindă.

GEORGE ALIMAN

pornit din deşert...

Pornit din deşert tu însoţitorul meu cîine veghe
nepotrivită umbrei mele asemeni umbrei pe care
la primul popas am s-o ucid pentru a nega existenţa
soarelui dacă ne-am schimba sufletele desigur
ca apele turburi vor linişti umerii şi braţele mele
şi-n somn liniştea părinţilor căutată va asterne nisipul
peste botul tău umed neînvăţat să cînte cîntece de beţie
şi tata cu gleznele împiedicate de lanţul de aur
se va lăsa purtată mai departe de fîntîna în care luna se scaldă
şi muşcată va plînge cerîndu-mi să-ţi arunc în foc
pielea ta omenească de cîine şi eu aproape de teamă
voi roade oasele păsărilor vînate privindu-te
cum îţi împodobeşti zgarde cu penele multicolore
şi pentru că roate acestea sînt aproape de gîndul meu
am cersit întotdeauna părinţilor să mă lase să dorm.
sau să-mi dăruie vin şi un şanţ am să sap
să te îngrop chiar după primul pas
pe care-l vom mai face-mpreună şi alături de tine
am să pun cuţitul meu încrustat la miner
cu ciocuri de păsări şi trist totuşi
am să mă aşez cu faţa la soare să te ascult
cum latri din mormîntul tău de pămînt.

citeodată mort...

Citeodată mort îmi caut umbrele pe lucruri şi nu ştiu
mirosul cîinelui îl am în palmă
sau încă o dată mîntit adorm
adunînd frumuseţea răstrîntă-n rotundul cearcăn
al ochiului necunoscut propriul meu ochi de piatră
care izbit de argint sau de apă scînteiază şi aprinde
grămada de purpură cu care se-nveşmînta tatăl înainte de a ucide.

prea străin...

Prea străin tu ziua şi noaptea ceas
cotrobăit cu douăzeci şi patru de întrebări şi una
singură necesară la intrarea-n grădină doar e
mîna care ţine umbrela de soare după care te poţi ascunde
cînd se face inventarul celor ce pleacă înainte de stingere
la internatul de fete şi la cel de băieţi despărţite
de o perdea colorată doare
necăutarea ta prezenţa şi lipsa
aproapele din aproape şi celelalte numai moartea
eroului într-o piesă tragică nu doare
pentru că peste o oră va sparge nuci
la berăria din colţ şi-şi va înjunghia
cîinele care nu a mirosit urma
asasinului adevărat

cu adevărat...

Cu adevărat merge el la nuntă, sînii surorii
nu i-a mai zărît de mult
arsi copacii cu miros ae lămîi îl încorporă
lîngă lună o mai căprui an cap stra n împodobit
cu aripi şi nemişcător aproape-n ris şi-a căs aminte
de casa părinţilor din care l-a alungat focul în grajdul
unde hangiţa sărea de pe un cal pe altul fluturîndu-i prin faţă
bluza ei roşie clopote băteau şi s-a trezit
lîngă troiţa unui Crist răstignit de vînt
niciodată nu s-a înspăimîntat de furnicile care-i mergeau
pe trup în noiembrie toamna cu nucile sparte în dinţi amare
vremea liniştii lui înălţată deasupra surorii
care se juca în iarba moartă şi străinul cu pasărea
venit dintre sălcii cum a mai scos cuţitul cînd i-a strigat
oarbă cum poate vina pasărea ta drumeţule
şi cuţitul s-a frînt de zidul de piatră

nu mai am nimica...

Nu mai am nimic să-ţi dăruiesc amiază palidă
trup necercetat şi destins
aer sărutat cu ochii deschişi şi albastri
de femeia devenită impropriu amantă
şi tratată cu cloroform pentru
traversarea nopţii
frumos
mi se pare descîntecul
învăţat la lumina focului iarna
cînd oase aruncam în flăcări
din trupul prietenilor să nu se stingă
lumină aveam nevoie pentru privire
pentru femeia care dansa bătută
de marile aripi de pasăre şi striga
îngere dăruie-mi încă o oră de mamă
pentru acest copil care se crede bărbat
şi cere să-mi biruie trupul fugind
în pana de lebădă care mă vrea

omule...

Omule om adevărat de-asupra frigului şi durerilor tale suit
voinţa laptelui de mamă nu poate turbura frăţia noastră
stabilită prin necuvînt tu piatră a întruchipării mele
rotunjită de ape şi întoarsă vîntului moară
greu şavă elnic în cruce cugetul meu răstignit
citeodată îmi amintesc sau sper vama pestelui unde
te dezbraci de cucernicia spaimei de la care bătrîn am plecat
pentru a deveni iar tînăr iubitor de vin şi femei
şi nu pot trece mai departe de strigătul
acelui rege şi frate al morilor de vînt care vroia
să se elibereze pe sine ucigîndu-şi regatul şi vîntul

cine te lasă

Poate nevoia de ape poate nevoia de maluri
a apropiat palmele de coamele cailor
şi măruntul dor
a învăţat galopul
trumos călărim şi duminecа
lîngă lacul secat ne-mpodobim gleznele
lîngă talpa bolnavă de castitate cu scoici
încheietura mîinii cearcănul mare desenat
par nefiresc în amurg lîngă mal
ca o săgeată de ceas nemişcată galben nisipul şi galbenă
scoica pe care palmele mele o ridică la buze
gîtul tău prelung şi de lebădă
trebuie împodobit cu şiraguri
dar cine te lasă singur cine
te lasă în viaţă

FĂNUŞ NEAGU

cucuveaua

Spusesem „în noaptea care vine" şi noaptea venise. În hîrdău ei de păcură ţipau buhniţele iesite la vînătoare şi noi înghiţeam primu dumicat din planu chibzuit de maior. Caramet era singur în drum spre Plătărăşti, cu căruţa, maioru era la Brăila şi mă aştepta a doua zi dimineaţa la depozitele din port (plecase cu cursa de pasageri), iar eu tremuram sub covîltiru de zogojini al căruţei care transporta coşciugu lu Magaie în satu lui din munte şi se legăna în mine un vînt de nebunie... da, ăsta e cuvîntu pentru ameţeala aia bolnavă care ţi se aşterne dintr-o dată în sînge şi te mînă fatîns într-acolo unde n-ar trebui să mergi şi-ţi spune că îndărăt nu mai există nimic, nici o punte, toate s-au scufundat, s-au rupt, au pierit. Poate că-mi era şi frică. Da sub gîndu fricii sau în centru lui, o pană de foc, dorinţa de a merge pînă la capăt.

Ăi doi căruţaşi rechiziţionaţi de Ghica Dirivici la ordinu procurorului îngrămădiseră peste cosciug un morman de iarbă şi un cos cu purcei de vînzare. Ar fi trebuit să facă cu schimbu, da unu era beat cocă şi dormi cu tîmpla pe coşciug, toată noaptea — la răstimpuri, trăgînd în nări vreun fir de pleavă, strănuta, da din mîini şi clătina purceii care guiţau subţire — şi cred că i-ar fi fost indiferent dacă l-am fi culcat cu tîmpla lîngă tîmpla lui Magaie. Alălalt, cocoţat pe-o scîndură, cu picioarele pe crucea căruţii, cîntă fără întrerupere prohodu, amestecînd vorbele sfinte cu înjurături scurte, aruncate cailor, şi cu cîntece învăţate în armată.

Prin văgăună se tîrăsc soldaţii.

Şontic-şontic, şontic-şontic.

— Să nu-ţi închipui că eram răniţi. Nuu ! Aveau, săracii, bocanci cu talpe de lemn. Stătu nu vrea să dea bocanc cu pingea de viţel. Face război, da nu vrea să plătească.

— Noaptea asta neagră ar fi foarte bună mîine noapte, i-am răspuns — si el a crezut, probabil, că adormisem şi că bolborosesc prin somn şi si-a îndepărtat spinarea. Şoseaua intrase între două rînduri de plopi, aerul se înviorase, în răcoarea suflînd dinspre Dunăre, frunza trăia cu adevărat şi asta era o minune. Omu mă lovi uşor cu codirişca în coaste şi-mi zise :

— Ce crezi ? Dumnezeu e viclean ? Sau apa-i mai puternică decît el ?

Dimineaţa, la Brăila, aproape de statuia împăratului Traian, sub care păzea o santinelă (păzea statuia ? coroana de trandafiri aşternută pe trepte ? sau ţinea calea hoţilor ?) am strîns de hăţuri şi-am coborît. Capu-mi vuia de hodorogeala roţilor pe pietrele netărîmate. Cît am coborît, patru trăsuri date cu lac negru, căptuşite cu pluş, înşirate sub nişte salcîmi altoiţi cu dafini, se mişcară repede spre noi şi opt inşi care sezuseră ascunşi în ele se năpustiră şi-şi înfipseră braţele în mormanu de iarbă de sub coviltir.

— Hei, e un mort acolo, se împotrivi ăla cu prohodu. Numa purceluşii sînt de vînzare.

— E destept, să fiu al dracului, se bucură unu. Hai, trage iute după colţ şi bagă-n prima curte pe dreapta.

I-am lăsat şi am intrat pe o stradă în pantă care duce spre port, strînşi între două rînduri de circiumi mărunte din care răzbătea miros de ciorbă de burtă şi de dovleac copt. Si-a fost, spre norocu meu, pentru că după vreo sută de metri, în dreptu unei uşi fără geamuri (sus, la etaj, un uluc cu petunii din care picura apă), si legături de ardei puse pe sfoară) am auzit vocea maioruiui Ionescu .

— Mîneca stîngă, patru milioane !

Am împins uşa. De după tejgheaua cu tablă ruptă, unu cu bot de cîine, mă împinse în piept cu o vergea de fier. Mesteca o bucată de turtă dulce

— Ce vrei ?

— Trebuie să-l iau pe maior.

Vergeaua se plimba pe nasturii cămăşii mele. M-am înfuriat :

— Trage-ţi mîna acasă si şterge-ţi jumările de la ochi.

Si-am rupt niste hîrtie creponată de pe perete şi i-am întins-o. El a strîns-o mototol în pumn şi cu capu ăla de cîine, mai mult cu umăru, mi-a făcut semn să înaintez către o uşă de placaj în timp ce dincolo se zbătea un clopoţel de alarmă.

O cheie a clănţănit în broască, uşa de placaj s-a căscat fără zgomot şi-am pătruns într-o odaie luminată de două sfeşnice înfipte în butoaie de lemn. Zece sau doisprezece inşi, adunaţi în jurul unei mese de biliard, mă întîmpinară tăcuţi, cu tacurile în mîini, şi cotoi duşmănos, poate răsuflările lor gîlgîite, scîrţîi în aerul îmbîcsit de fum.

— Ah, zise maioru, tu erai ?! Omu meu, domnilor. Încă un minut, îmi zise, ultima roată, şi plecăm.

Toţi rezemară tacurile de perete, iar maioru scoase dintr-o firidă un pahar cu capac de piele pe care-l scutură, făcînd să sune zarurile ascunse în el.

— Nu te amesteca, îmi strigă un glas de femeie în clipa cînd vrui să mă apropii de masă. Vino aici.

Vorbea din colţu unde nu ajungea lumina din sfeşnice — si mă mişcai într-acolo. O mînă moale, pufoasă, se prelinse pe creştetu meu si degetele calde se opriră pe urechea dreaptă şi o înţepătură îmi săgetă carnea.

— Mă doare.

— Trece.

Continuînd să-mi strîngă urechea, femeia mă împinse de la spate pînă la o scară cu trei trepte, pusă între cele două sfeşnice, si acolo o văzui. Avea optusprezece sau douăzeci de ani, nici o zi mai mult. Scundă, cu trupul subţire şi cu nişte ochi vineţi şi mari, atît de mari şi adînci încît păreau să n-aibă loc în faţa aia mică, de vulpe. Fruntea, obrazu, adică întreg capu fetei, trăiau numai datorită ochilor ăia care le dădeau viaţă. Pur şi simplu numa din bunăvoinţa şi din lumina lor.

— M-ai speriat.

— De ce ?

— Păi tu nu vezi ? rise ea şi-şi foşni rochia.

Frica, dacă-i fusese într-adevăr frică, da cred că vorbea aşa ca să nu mă uit la jocu pe care-l încinseseră ăia cu zarurile, frica-i venea de la îmbrăcăminte. Pentru că fata purta o rochie făcută din hîrtii de cîte un milion de lei — cele din primu rînd, guleru adică, erau prinse cu bolduri de două batiste făcute sul şi înfăşurate în juru umerilor, apoi hîrtiile atîrnau una de alta, prinse tot cu ace, în faţă, pînă mai jos de buric, lăsînd gol mototolu ăla de păr nerusinat, la spate, pînă la îndoitura genunchilor, pe braţe, pînă mai jos de coate. Printre hîrtii, petice de piele negricioasă.

— N-ai mai văzut asa ceva pîn-acum ?

— Nu.

Ridică mîna şi mă mîngîie din nou şi la spatele meu şuierară zarurile pe postavul verde, cineva înjură, bătînd cu pumnu în marginea mesei, pe urmă o matahală crăcănată, probabil fratele ăluia cu bot de cîine de după tejghea, căci semănau, da ăsta avea şi bărbia zdrelită, fapt care te ducea cu mintea că se aşezase în patru labe şi se bătuse cu cîinii pe maidan, de la înălţimea lor, strînse banii de pe masa de biliard şi, cu gura plină de ace, şi bocănind îndesat cu tocurile, veni şi începu să potrivească hîrtiile la poala rochiei.

Fata, jucînd numai din umeri, cîntă, făcîndu-mi cu ochiu :

„Sînt mică, da plină de draci".

— Înveleşte-i puţa ! strigă un invalid, ţopăind în cîrje. Dac-o ţii goală, ne cureţi pe toţi.

„Plăteşte-mi şi-ţi spun ce-i viaţa".

— Ah, ce mai pui de tîrfuliţă ! zise maioru, apucîndu-mă de umăr. Într-o noapte am să-ţi înfig în ţîţe toate acele alea de pe tine.

— Dar n-ai pierdut nimic.

— Pleci ? întrebă printre dinţi ăla cu gura plină de ace.

— Da, e timpu.

— Te-aştept să te-ntorci, spuse fata.

— Peste două zile.

Ocolind portu, maioru mă duse printre depozite şi magazii, pînă la hale. În drum, lîngă un canal mirosind a zoaie, un marinar costeliv, îmbrăcat cu pantaloni scurţi, bătea un ţigan, izbindu-l cu dosu palmei numa peste gură, şi ăla nu încerca deloc să se apere, parcă era de lemn. Un cîrd de şoareci mecanici, aşezaţi pe o tavă alături, zvîcneau din cozile de sîrmă.

Sub vadu de piatră prin care e tîrît peştele în hale, o şalupă de şase metri, plină cu saci umflaţi. În cabină, pe o colivie cu găini, un bătrîn cu şapcă cu cocardă, fuma liniştit. Maioru îl salută, el ne spuse să ne aruncăm pe saci şi dezlegă parîmele.

Ne depărtarăm încet de mal şi o cratiţă în care era un pumn de vişine înverzite de muşiţă, zdrăngăneа deasupra cabinei, prinsă în două clenciuri de tinichea şi curînd intrarăm pe mijlocu Dunării şi lăsarăm în dreapta Brăila, din care nu vedeam decît partea dinspre fluviu, silozurile jegoase — unele încă inundate de armata germană în retragere — o moară arsă, cu două posturi de observaţie pentru mitraliori, petece de lut acoperite de bălării lungi de culoarea nisipului, depozitele fără bob de grîu în ele şi o droaie de case îngălbenite de soare, cu pereţii încălecaţi de valuri de iederă. Balcoane scorojite, rufe spălate. În mijloc, strivind totul, turlele năruite de la cazarma marinarilor, pustie, iar dedesuptu ei, un mal spart, plin de rădăcini putrede.

Saci erau moi, ne înfundasem în ei pînă la gît şi miroseau a gaz. Maioru Ionescu se tîrî de-a buşilea spre boldu salupei şi întrebă răstit ce dracu căra ăla în saci lui puturoşi.

— Păr, răspunse mecanicu.

— Ce fel ?

— De om.

— Si dacă e plin de păduchi !? făcu maioru scîrbit.

— Şi ?! Cine n-are păduchi în ziua de azi ?

— De unde mama măsii ai luat atîta păr ?

— De la Carcaliu, de la lipoveni. Pînă ieri, toţi aveau bărbi şi plete. Acum bărbile alea sînt în saci şi lipovenii sînt cu obrajii goi. Am stat două zile acolo, patru frizeri tundeau şi bărbireau, mai mult smulgeau adică şi cînd îi dădeau gata lipovenii se uitau în oglindă, se strîmbau şi nu le venea să creadă că tot ei erau ăia de mai înainte. Se luau unu pe altu de ceafă, se răsuceau şi se pipăiau. Vreau să zic că fără barbă şi fără chică nu se mai cunoşteau între ei. Şi pe urmă mai aveau o sticlă de spirt verde pe care-l strecoară printr-un cocoloş de lut şi-l sug pînă numeri la trei.

— Şi la ce-ţi trebuie căile astea de păr ?

— Mie nu-mi trebuie. Îl car pentru unu din Cernavodă. Ăla e mai tuns pînă acum patru sate de pe lîngă Feteşti. Sînt şi muieri care şi-au vîndut păru.

— Dar ce face cu el ?

— Nu pot să ştiu. Mie-mi plăteşte să i-l car. Da o fi avînd el o **industrie**, că de prost nu ia marfa asta.

— Umple saltelele ?

— Poate să facă şi asta. Eu nu-ntreb. Încasez ce mi se cuvine şi-mi văd de treabă. Dacă vă e de păduchi, dezbrăcaţi-vă şi puneţi hainele sus pe cabină.

— Vreau să desfac un sac, zise maioru numa către mine. Unu cu păr de femeie. Vreau să stau cu picioarele pe păr de muiere.

Şi din primu sac pe care-l dezlegă scoase un snop de păr blond. Îl resfiră în şuviţe şi-l flutură şi zîmbi :

— Să cumperi păr de om ! Asta nu-mi trecea prin cap.

Înfăşură păru pe braţ şi-şi lipi obrazu de el.

— Niciodată nu m-am uitat atent la părul femeilor. Pentru mine, o femeie nu contează decît atunci cînd are cearcăne. Nu trebuie să fie frumoasă, trebuie să aibă cearcăne. Adînci. O femeie cu cearcăne poate să mă ducă şi-n iad. În cearcăne, acolo-i pieirea. Mi-au spus ăia de-aznoapte că pentru fata aia îmbrăcat-n milioane, unu din Brăila a aruncat doi pumni de aur în Dunăre.

— Numa argintăria, domnule maior.

— Ah, leagă fleanca doar ne-am înţeles o dată !

— Aia n-avea cearcăne.

— Esti idiot. Avea cearcăne ascunse. Şi astea-s ăl mai rău soi din lume. Mai era una la Turnu-Severin...

— Pentru ea te-au scos din armată ?

— Avea cearcăne ascunse şi mirosea a lăstun.

— Poate că erai beat ?

Scoase cornetu cu zaruri şi-l scutură în palmă.

— Vrei să joci ?

— Pe ce ?

Pe o lingură, pe o furculiţă şi pe un cuţit. Cîştig, iau în plus la împărţeală, pierd, plătesc cinstit. Da fii atent, sînt în mînă bună şi s-ar putea s-ajung cu două părţi din captură la Istambul. Pentru că ţinta mea...

— Sau pironu, care e o ţintă mai mare.

— Ţinta mea e Turcia.

— Sau Turnu-Severin.

— O dată am izbit-o cu capu de pereţi si-am dărîmat un cuib de lăstun de la streaşină.

— Spărseseşi casa de bani şi te gîndeai c-au să te prindă. Pentru asta ai bătut-o.

— Mi-a venit s-o plesnesc aşa, din senin. Da ea mi-a zis : dai în mine fiindcă ai simţit că nu sînt aici.

— Păi... era în casă, nu ?

— Era, sigur, da era mai mult în altă parte. Se ducea în vis la oameni. Înţelegi ? Vine ca un joc da e mai serios decît ţi-nchipui. Mi-a zis : uită că eşti aici, vino cu mine în vis la un om. Asta e, se aduna toată într-un singur gînd şi se ducea în vis la ăla. Am verificat, ăia la care se ducea, o visau. Spuneau că vine la ei cu ceea ce le trebuia şi nu aveau.

— Cu cadouri ?

— Cu de toate.

— Înseamnă că era o femeie bună.

— N-ai înţeles nimic. Era o femeie cu cearcăne.

— Mama o fi avut cearcăne ? mă pomenii, întrebind.

— Ce-ţi veni ? se miră el. Oricum, tu trebuie să ştii mai bine decît mine, eu n-am cunoscut-o.

PICASSO „Modelul"

albă

— Nici eu n-am cunoscut-o. S-a înecat în Dunăre, cînd eram mic. Tata a izgonit-o, ea s-a încurcat cu un hamal din Brăila și s-au înecat în Dunăre.

— Îmi pare rău.

— Știi, eu niciodată n-am vorbit de bine despre mama.

— Pentru că n-ai cunoscut-o.

— De altfel n-am mai vorbit despre ea de ani de zile.

— Cred că era o femeie cu cearcăne, spuse el. Da, era o femeie cu cearcăne.

Desfăcu de pe brat suvițele de păr blond și le vîri în buzunar. Apoi se întoarse cu spatele la mine și tăcu.

— Aștepți să-ți vină în vis femeia aia ? — l-am întrebat.

— Nu, de ce ? ! Eu vreau să mă duc la ea.

— Cu tacîmuri de argint ?

— Mă, se supără el, de ce nu vrei să taci ? Culcă-te și uită-te în Dunăre. Și-ncearcă să vorbești cu maică-ta. Doar e acolo jos și trebuie să te audă.

— Și ce să-i spun ? C-am plecat cu maioru Ionescu la furat ?

— Isprăvește sau te dau dracului ! strigă el, înfundat. Dacă vroiai să strici învoiala, trebuia s-o faci ieri, azi e prea tîrziu. Caramet e de-acum la ăla, la prietenu nostru...

— La Titi Sorici.

— Da, acolo. Da o fi înțeles că trebuie să țină căruța în fundu curții ?

— E lacom, e destul de lacom ca să nu s-abată nici c-o linie de la plan.

— Planu are o parte rea, de neîndreptat.

— Singur l-ai chibzuit ! Singur ai hotărît ca noi doi să mergem pe Dunăre și Caramet cu căruța și să ne aștepte acolo și noi să băgăm argintăria în căruța lui și să dispărem și el să mai stea o jumătate de zi, să ia parte la frămîntarea lui Jinga, da cu atenție, să nu bată la ochi, și pe urmă să plece. Care-i partea rea ?

— Aia, că nu pot să joc eu toate rolurile, adică și p-al tău și p-al lui Caramet.

Ultimele două ceasuri ale zilei le-am petrecut ascunși în cringu de arini din dreptu castelului Suțu. Pe urmă m-am strecurat în foltanu de stuf din stînga debarcaderului lui Jinga. Și-acolo am văzut caii lui Nae Caramet legați în pripon sub coama malului și, sus, pe creastă, căruța cu scoartele vopsite în verde. „Ah, spuse maioru, mîine seară o să mîncăm ciorba cu linguri de argint" — și-mi arătă cu mîna un nor greoi, ridicat dinspre coada lacului Serbanu, unde în nopțile liniștite se văd arzînd vărările, care se apropia împins de vîntu cu miros de nămol și de ape. Salcîmii și prunii din livadă se mișcară, foșnind, și noru, ajuns deasupra Dunării, se sparse și revărsă peste noi un potop de apă. Mi-am scos cămașa și bășicile ploii mi se spărgeau pe spinare. Maioru, alături, își trecea degetele prin păr și sfornăia. Caii lui Caramet, amețiți de mirosu dăa nemaipomenit de pămînt răvășit de ploaie, nechezară și se aruncară unu spre altu să se rupă cu gura. Noru trecu așa cum venise, apăru soarele și, după un sfert de ceas, izbucni o vîlvoare de fluturi. Era ca a doua ploaie, veselă, colorată, legănătoare. Stăpîne erau culoarea roșie și neagră.

— Ce-i asta ? m-am mirat.

— Fluturi cap-de-mort, îmi răspunse maioru.

— Fac rău ?

— Dacă nu ești prevăzător, da. Jinga are rude la Brăila ? Spune-mi ceva de ele, trebuie să-mi fac intrarea pînă se trezesc bănuieli.

— N-are. Dă știu ceva care se potrivește mai bine. A fost sergent în regimentu 3 artilerie Franța, tot războiu l-a făcut aici, mobilizat pe loc, la grădina de zarzavat a regimentului.

— Bun, foarte bun. Uite că se stinge și soarele, peste o jumătate de ceas se înserează. **Hei, la Roma fusei, la tine m-am gîndit și ți-am adus această amintire.**

— E o rugăciune ?

— Nu, din contră, rise maioru, și scoase din buzunar un pistol mic, din alea pe care le pierzi în palmă, și-i desfăcu încărcătura.

— Pune-l la loc, dă-l dracului!

— Ți-e teamă ? E bun la împărțeală.

Și apoi trecurăm din stuf pe iarbă, și iarba udă ridea. Caii lui Caramet se liniștiseră — trebuie că se mirau în ei de pornirea aia sălbatică ce-i cuprinsese mai înainte — șuvițe de fum ale înserării sau ale pămîntului, ieșite din noaptea lui adîncă, pluteau pe sub coroana pomilor fără rod ai lu Jinga, magazia unsă cu catran lucea întunecat lîngă o stivă de bușteni de plop pe care zăceau două coase vechi, un snop de nuiele de salcie și niște tîrnuri de mărăcini. Mirosea a piersici — sau, poate, era numa frunza de nuc care se pune pe rana plină de puroi — Dunărea, în vale, la o sută de stînjeni, se izbea între pereții ei de lut, împinsă de luna în creștere, și mirosea și a gălnat.

— Nu e noaptea de ieri, i-am zis maiorului. Aia ne-ar fi adăpostit, asta ne vinde.

Un scaiete cu patru măciulii groase împrăștia aromă dulceagă. În tepii lui viguroși, cineva înfipsese o minge făcută din cocoloașe de păr de vacă.

Deodată, maioru mă strînse de braț. În curte, sub agud, apăruseră Jinga și Diculeasa, încărcați cu perne și cu așternuturi.

— El este.

— La cinci minute după ce-i bag în casă, te furisezi pe galerie, sub ferestre. Dacă va fi nevoie, bătrunzi în tindă.

Subțiindu-se, maioru se strecură în drum printr-o spărtură a gardului și peste cîteva clipe intră în bătătură pe poarta care se deschide pe roată de tuci.

— Bună seara, sergent Jinga, îl auzii, mă mai cunoști ?

Jinga, numa în cămașă și-n izmene, înaintă cîțiva pași cercetîndu-l atent.

— Sînt locotenent-colonelu Crișan, ajutorul comandantului de regiment de la 3 artilerie Franța.

— Să trăiți, răspunse Jinga, respectuos. Din vedere nu vă știu, numa din auzite.

— Adică, de la majuri. Ce vă povesteau despre mine ? Că beau vin dintr-un burduf ? Niște tîmpiți, toți credeau că-i cimpoi.

— Noi, trupa, nu vorbim de superiori. Noi primim ordinele și le executăm. Da, poftiți înăuntru. Dă fuga, îi zise Diculesii, și-aprinde lampa !

„Bivolu, nu știe că se duce să se-nfunde-n noroi !". Luna tremura. O gheară de găină ricîie în ea. Am căscat poarta de rogoz din gardu grădinii și, peste movilele de boștină, pe sub streașina odăii unde-i cazanul de țuică, călcînd încet, am trecut în partea din față a casei și m-am săltat pe galerie. Valuri de iederă, ticsite de muște, cădeau de la cosoroabă. Frunza fîșîia. M-am oprit ușor de perete, alături de singura fereastră luminată și, ca să-mi astîmpăr teama, sau numa ca să strîc, nici eu nu știu bine, am deșurubat piulița în care se îmbucă drugii obloanului. Din salcîmi venea mireasmă de floare, și-am priceput că o dată cu ploaia aia mică urmată de invazia fluturilor, bătuse, cu întîrziere de aproape trei luni, și ora înfloririi salcîmilor. Pe galerie era un cazan de tinichea, plin cu napi sălbatici, pentru porci, și un pumn de bile de lut.

— Asta-i, păpușă mică, îl auzii pe maior, și m-am îndesat cu nasu în geam.

În odaie, maioru Ionescu, proptit zdravăn pe picioare, cu spatele la ușă (în colții de lemn înfipți în partea de sus a ușii, atîrna o cămașă națională, un rînd de bete și căciula în care ascunsesem puii pe care-i vopsisem de Paști pentru Tița) rotea în mînă pistolu ălă mic, cu țeavă scurtă, iar Jinga și Diculeasa, îngrămădiți în peretele ălălalt, sub o oglindă pătată, care le arăta capetele și umerii, se holbau îngroziți la mîna maiorului. Jinga avea cămașa ruptă pe burtă și cu degetu mare își pipăia buricu ; Diculeasa clănțănea din dinți și un fir de scuipat, pe care nu îndrăznea să-și-l șteargă, îi curgea pe bărbie.

Maioru își mișcă fălcile larg, parcă mesteca ceară și arătă spre ceasu de pe masă de pe brîul sobei.

— Încă două minute, sergent Jinga. Sper că nu-ți trece prin cap c-o să-ți acord o prelungire. Mută-ți gîndu, n-am chef să stau aici pînă mi-o crește țăcălie ca la capre.

— Cere-mi bani, se rugă Jinga.

— Zău ! se strîmbă maioru. Mă crezi așa de prost ca să plec de-aici cu buzunarele doldora de gunoi. Hei, voi ăia de-afară, ațîțînați nițel cerceveaua.

Am bătut cu pumnu în crucea de lemn. Jinga s-a scuturat și și-a mușcat buzele, Diculeasa a închis ochii și-a dat drumu unui sughiț lung

— O să te bată ăl de sus ! scînci ea, plină de ură.

— Păi și voi furați, răspunse maioru. Uite colo (arăta în colțu dinspre drum al odăii unde nu puteam vedea) : două suluri de covoare, aparatu ăla de radio... merge ?

— Defect.

— Frumos cuvînt. Se repară... O șubă de oaie, patru mantăi și ciinele ăla de marmură. Îmi place, să știți, cuțu-cuțu, Grivei. Parcă zici că stă să te muște. A fost viu și-a împietrit la vînătoare, așa-i ? Spinarea îndoită, picioarele zbîrnîind, urechile ciulite, șoldurile atinse de pete negre și de zgîrieturi, de unde-l ai ?

„De la prințu Suțu, vrui să strig, erau doi în salonu ăl mare", da-n clipa aia zbîrnii, parc-ar fi-mproșcat cu boabe de măzăriche, ceasu de masă. Maioru apăsă cu stînga căpăcelu și sunetele se stinseră. Zise :

— Gata, din secunda asta, poți să te consideri cu ceafa culcată pe un brici.

Și ridică pistolu.

— În magazie, vorbi Jinga, răsuflînd greoi.

Fața maiorului se lumină.

— Așa, curaj ! îl îndemnă. Unde, în magazie ?

— În butoiu de lîngă ușă. Deasupra e un strat de rapilă. Toată argintăria e pusă în trei lăzi care-au fost de muniție.

— Te cred. Ascunzătoarea cea mai sigură a aia la vedere. Cheia !

Jinga smulse cheia pe care-o purta la gît, pe snuru cu cruciulița, i-o aruncă, maioru o prinse din zbor și deschizînd fereastra, mi-o trecu mie, zicînd : „ia-o, e sfințită."

Am alergat — și propria mea călcătură îmi bubuia în urechi — și-am deschis magazia. Jinga nu mințise : lăzile erau în butoi. Am desfăcut clapele fiecăreia și-am dat de linguri, de cuțite și de furculițe. În raza de lună, strecurată prin răsuflătoarea de deasupra ușii, argintăria strălucea în ape subțiri, mingîiată de flăcări. Am îngrămădit totu într-un sac și, tîrînd-o prin fundu livezii, am dat în brînci ca să ajung neobservat de nimeni în ograda lui Titi Sorici (Peste cinci minute, așa cum ne înțelesesem, maioru urma să iasă și să ne întîlnim în stuf, unde pregătisem o luntre). M-am tîrît spre căruța lui Caramet, trasă pe buza malului, și-am ascuns prada. Apoi tiptil, am luat-o îndărăt și, fără să vreau, am ocolit prin fișia de lucernă, ca să-mi mai ud o dată tălpile pe locu ăla care-mi fusese drag. O prostie, pentru că puțin a lipsit ca să dau peste Titi Sorici și Nae Caramet care fumau sub gardu Vetinei, ascultînd cum sună morisca de trestii fixată de Rîmniceanu deasupra custurilor cu porumbei. Șuiera ascuțit sub vîntul răcăros de pe Dunăre și una din aripi, croită mai lung, se izbea, pîrîind, în plasele de sîrmă și de fiecare dată te așteptai să vezi sărind o dîră de scîntei.

— Îmi pare rău c-am lăsat-o, îl auzii pe Titi Sorici.

— Dacă-i așa, să-i băgăm în mă-sa răspunse Caramet.

— Mai stăm un pic, se împotrivi Titi. Da nu trebuia s-o trimit. Aia — Vetina, Bocu, Neicu și Rîmniceanu — mai mult ca sigur că stau acum la masă în salonașu care desparte casa-n două și n-o să se scoale pînă nu-și umplu burdihanele. Și Mitana mea stă acolo într-un colț...

— Poate stă chiar cu ei la masă.

— Nu, stă în colț și se uită la icoana de carton îngălbenit care-l arată pe Isus Christos cu crucea pe Muntele Măslinilor. Neicu are-n farfurie scoici și Mitanei îi vine să verse cînd le vede. Cum mănînci tu scoici, Neicule, și nu se răscoală matele-n tine ?! Sînt cu usturoi, răspunde Neicu, și rîgîie, și zice pardon, și pe muntele din icoană nu-i nici un măslin, e numa un lămîi, și lămîile parcă-s legate cu ață de crăcile lui, iar dedesubt stă scris cu litere de bronz : „și cînd veți fi ca sămînța, sase luni în pămînt, sase luni afară". Nu vrei să gusti, Mitană, o întreabă Rîmniceanu. Bocu le mănîncă și crude, le soarbe cînd mișcă și se răsteste la mine, că ce știe mîrlanu ce-i șofranu ? — da eu, ca și tine, Mitană, nu mă-mpac cu ele, adun osu lor, cochilia, cum se zice și fluier orice cîntec. Vreau să vînd ciinele ăsta, dădică, îndrăznește Mitana mea, și Vetina o-ntreabă : Titi știe ? El e cu partidu comuniștilor, să nu zică mîine că te-am momit, că te-am înșelat. Știu, du-te-n măta, că eu am trimis-o, că plec în Oltenia, să-mi dau lucrulle pe porumb, și n-am o coajă de pîine să iau la drum. Și nu te mai mira ca proasta, că ci-o fi avînd ciinele în burtă de-i asa de greu ? Piatră, ce vrei să aibă ?! În dovleacu tău ăla prostu și plin de slănină oi fi crezînd că are burta plină cu mîncare ! Și nu mai zbîrci din nas, e de furat, așa-i, da toată lumea a luat cîte ceva în noaptea aia A luat și frate-tu Gheorghe un ciine de-ăsta. Da voi, dacă sînteți grași, și-ați pus mîna pe cît pămînt ați putut mai mult, voi sînteți ai dracului, voi furați mereu și vă legați de alții. Răstoarnă-i Mitanei două sau trei ciurele de făină și spune-i lui Rîmniceanu să s-astîmpere, să nu mai miroasă fata de masă în care a tîrît nevasă-mea ciinele, că nu-i viu ciinele ăla, n-avea cum s-o împută. Isus urcă pe munte cu durerea lumii, în fiecare zi te închini în fața lui, Neicule, da acum te atîrni de preț, vrei să iei ciinele ăla pe nimic. Știu , domnule Neicu, ce i-ai spune lu Isus dacă Isus s-ar cobor din icoană să-ți dea peste labă. I-ai spune : e-hei, cîți ghimpi am și eu în talpă, Doamne ! Ai, da o să fie și cine o să ți-i scoată

— Adică, tu, zise Caramet. Tu vrei să-l pui cu tălpile în sus și să-l scobești în talpă.

— Te rocade, zise Titi Sorici. Sînteți de-aceeași teapă. Vă place să chinuiți omu sărac

— Vorbești prostii. Pîn-o să-ți dea una cu măciuca la mir.

— Lasă că știu ce zic. Pe lîngă Calafat, unde mă duc eu, am întîlnit anu trecut doi zugravi de biserici. Nu-i lua nimeni și prindeau cîte-un copil fi făceau portretu pe hîrtie cu creionu și se rugau să le plătească ăla cu ce-o vrea el. Într-o zi, unu ca tine sau ca Jinga sau ca Neicu, le-a zis : mă mie să-mi faceți copii asa cum vor fi ei peste patruzeci de ani. Vreau să știu cum or s-arate ei cînd or fi oameni mari si eu oi fi mort. Aia doi au desenat întîi chipu băiatului, pe urmă pe-al fetei, și ăla cu ideea lui nebună, a agățat portretele între fotografia lui și-a nevestei, cînd era el ginerică, cu ceas la buzunar și cu peteală pe piept, și nevastă-sa mireasă Și copiii erau acum mai bătrîni ca părinții, și ăla s-a supărat : nu sînt copiii mei. Stăpînu bătrîn care era acum mai tînăr. Și-a chemat ciinii — asta a fost plata. Ei, mama mă-si m-apucă dracii, de ce stă muierea aia atîta acolo? Nu vor, la revedere...

Se sculă, și-n clipa aia se auzi răcnetu lu Gheorghe Jinga : oameni buni, săriți !

Titi Sorici și Nae Caramet se repeziră peste gard, în curtea Vetinei, iar eu spre Dunăre.

Jos la Dunăre nu l-am găsit pe maior. Și nici luntrea pe care o pregătisem amîndoi pentru fugă. Frînt de șale, aproape atingînd cu mîinile pămîntu ală mișunînd de fosnete, înfricoșat de luna care mișca văluci pe ape și printre sălciile vechi, îngroșate de ierburi mucegăite, am alergat spre debarcaderu lui Titi Sorici, am smuls din țăruș un uluc, m-am aruncat în el și lovind îndîrjit cu vîslele, am traversat Noianu, am ocolit insula cu plopi negri din mijlocu lui și-am intrat în matca puternică a Dunării, pe sfoara curentului. M-am dus la vale kilometri întregi și-un clopot mi se spărgea în cap — poate că băteau clopote în Plătărești — și cînd am dat cotu spre Brăila, pe lîngă o plantație de nuci, în care se strigau păsări de noapte și duhoarea mlaștinilor verzi din cuprinsu bălților se subția, am întîlnit o flotilă de bărci — patruzeci sau cincizeci — aliniate în lungu flotanului de stuf. Ăia din frunte avea la pupa două aripi de moară, unse cu fosfor, iar cele din urmă duceau oameni de lemn, tinuți în picioare de zeci de barcagii care murmurau un cintec tulbure, ruginit, sub ceru adînc și larg, găurit de stele.

— Hei, cine sînteți ? am strigat la ei, pătruns de spaimă și de mînie.

Nici un răspuns.

— Capete de lemn ! am continuat batjocoritor. Potlogari de lemn, la Brăila am să vă stropesc cu gaz și-o să vă dau foc.

Roțile de moară prinseră deodată să se învîrtească — o floare a soarelui uriașă în care petalele erau cozi de flacără jucînd neîntrerupt — și apele se învolburară, răscolite de-o furtună bîlbîită, pentru că totul se petrecea numa acolo, ulucul meu plutea liniștit, nici o undă de vînt nu mă atingea. Bărcile lungi șclipitoare, învelite parcă în piele de somn, săltară toate pe creasta unui val înspumat și din coama lui clocotitoare se aruncară pe rînd, la distanță de-o clipă una de alta, în discu ăla galben, și se mistuiră. Mai înainte ca bărcile să piară, se clătinau și azvîrleau în Dunăre oamenii de lemn pe care-i împroșcasem cu ocări. Umăr lîngă umăr, călcînd tăcuți pe spinarea Dunării, cu picioarele lor tepene, uscate, oamenii de lemn veniră spre mine și cînd ajunseră la botu ulucului, fiecare se desfăcu din încheieturi. La stînga trecură picioarele și mîinile stîngi, la dreapta, picioarele și mîinile drepte, și, așa desperecheate,, prinseră să bată apa cadențat, iar în față înotau capetele, înșirate în linie dreaptă și toate erau chele, și aveau ceafa pătată cu fosfor.

— Da unde sînt barcagii ? am țipat ?

— Noi sîntem, au răspuns din apă picioarele și mîinile de lemn și toate căpățînele s-au întors cu fața la mine și n-aveau ochi.

M-am trezit cînd eram în Lacoviște. Pe teiglieaua de zinc fumega o luminare. Dincolo de ea, sprijinit în coate de rafturile goale, Caramet își mesteca buzele, după obiceiul lui nenorocit.

— Nu trebuia să-l credem, îmi zise. Ne-am dat la mîna lui ca orbetii.

— Ducă-se dracului !

(Eu mă gîndeam la oamenii de lemn)

— Cel puțin eu nu trebuia să-l cred. Pentru că, sore decsebire de tine, eu știam că-și pierde iute răbdarea. Numa o singură dată a avut răbdare : cînd l-au înștiințat că va fi degradat în fața frontului. Atunci a stat și și-a descusut în liniște galoanele și petlițele de la uniformă, ca să nu mai aibă ofițeru de serviciu ce să rupă.

— Sper că n-a tras.

— În Jinga, nu, răspunse Caramet. Pentru că el nu omoară oameni. Adică nu-i omoară cu mîinile. Omoară numa cai. Mi-a ieșit în față dintr-un șanț — eu tocma mă gîndeam că voi sînteți la Brăila — a trecut în fața cailor și m-a întrebat : Alege, Caramet pe care ? stînga sau dreapta ? Cum ai ajuns aici ? m-am răstit. Și unde-i Ion ? Dreapta, s-a hotărît el, și nu știam ce vrea să facă. A tras în frunte, între ochi, și calu a murit dintr-odată. Pe urmă : Caramet, scoate sacu cu lăzile și pune-l jos ! El scotea calu ălălalt din ham. Și iar : îndepărtează-te la cincizeci de metri, Caramet !... Avea dește încărcate cu inele de aur și craca aia cu cercei, adică numa un capăt al ei, îi atîrna din buzunar.

— Împede. Nu trebuia să mergem acolo.

— Nu vorbi. Băteai din pinteni s-o pornim cît mai repede. Acum pune-i sare pe coadă.

— Pe scîlpă am avut o stringere de inimă. Da, adevărat, n-am zis deschis să ne întoarcem. Am mîrîit numa printre dinți.

— Cînd mi-a împușcat calu știam că nu mai are în el nici un strop de răbdare.

— Și calu ălălalt ?

— S-a suit pe el cu argintăria și s-a dus nebun spre Dunăre. Ca să-l încalece s-a suit întîi pe butucu roții.

— Îmi pare rău că am înecat ulucu lui Titi Sorici.

— Auzi ? îmi spune el, îndepărtînd lumînarea dintre noi. Și se opri.

L-am privit zîmbind.

— Vreu să uit de vaporu ăla.

— Deci, trebuie să plec.

— O zi, două, poți să mai rămîi.

— Plec mai încolo, cînd se răcorește noaptea

— Ți-am spus, două zile poți să mai rămîi.

— Plec în noaptea asta.

— Atunci să-ți dau banii, dreptu tău. Vreau să nu spui că te-am înșelat.

— Nici atunci, în Dobrogea ?

— Aia a fost altceva. Atunci era ca și cum aș fi avut mîinile degerate și trebuia să le bag între țîțele Bișcăi ca să le încălzesc

———

Fragment din romanul „Satul hoților de cai".

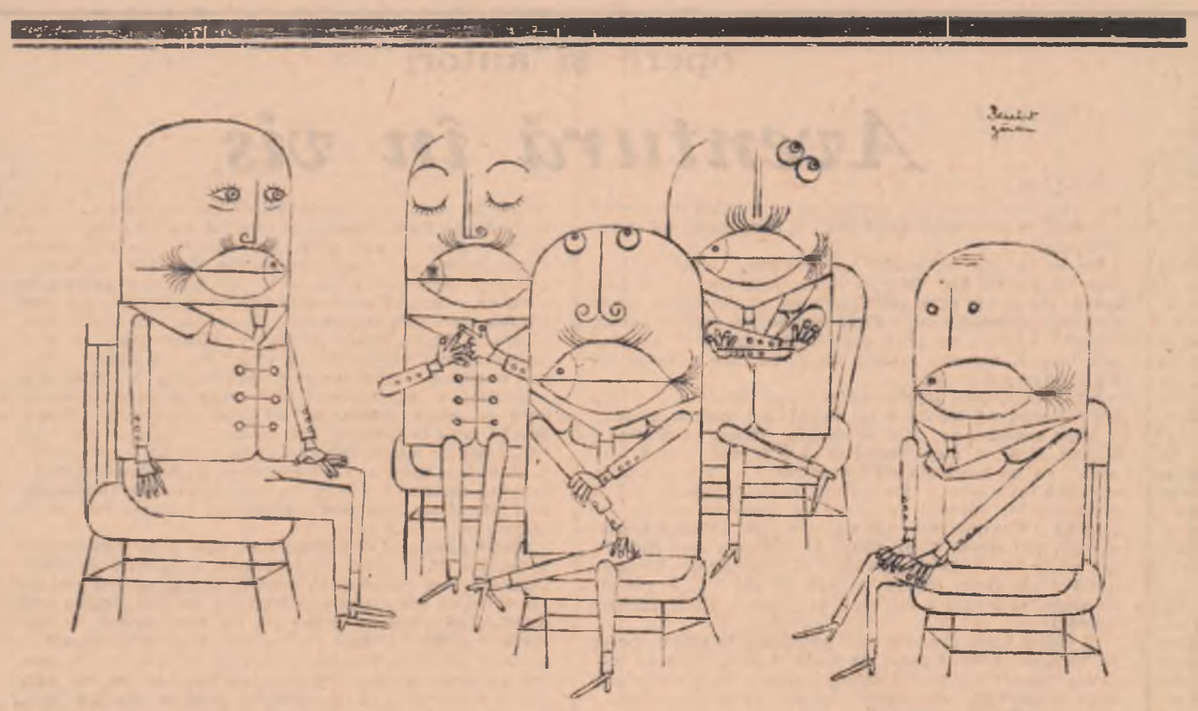

Desen de BENEDICT GĂNESCU

GRIGORE ARBORE

binecuvîntat

Să te retragi în blinda nostalgie,
să numeri anii scurși, să te închizi
cîte puțin în scoarța lor, să chemi
tot alte-nchipuiri să străjuiască
turnul înnegurat, să mai cobori
din cînd în cînd pe scara în spirală
temîndu-te, să crezi
că ești îmbrățișat de-o mînă nevăzută,
să nu mai poți dori nimic, să speri
în prăbușirea clipei peste vălul
tremurător ce-abia se mai arată
în sîngeria zi, prin gene
să aștepți să se strecoare iar
imaginile verzi din fericita
țară ce-o părăsirăm.

Duse culori. Peștii scheletici
umblă pe mal după furtună
fluierînd prin branhii melodii de
recunoaștere.
Binecuvîntat fie locul înalt unde cerul
sugrumă paserile, binecuvîntat fie locul
în care
din nou o umbră mă acoperă !

sub porți de diamant

Sub porți de diamante, iarna
curți albe se deschid, castele
se-mpotrivesc ninsorii, arcași
în zale negre glorifică
peste creneluri fapte și legi
de nimeni cunoscute.

Călări prin sate sure, amețiți de viscol
cu greu găsirăm drumul, șoapte
neînțelese ne-au străbătut venind
din spații imposibile.

În putredul donjon întrînd sperarăm
splendori nebănuite. Sub grinzi
doar bufnițele țîșteau
spre noi priviri devastatoare.
Ne-ntoarserăm cu inima-ndoită, abătuți
prin porțile de diamant,
la locurile de plecare.

spre înserat

Pe promontoriul sălbatic, înfipt adînc
în marea-mpotmolită
într-un tîrziu ajunserăm. Corăbii înnegrite,
cu prora despicată am zărit
prin limpedea amiază în străfunduri—bogății
ne mai ajunse în barbara țară
a ciocîrlîilor.

Printre alei de stîncși am rătăcit apoi,
prin terme prăbușite, printre piețe
cu soclurile goale, printre case
de liniști erodate. Dintr-un impluvium
am salvat o viperă îmbătrînită, moartea
ne-a găzduit o clipă lîngă sarcofagul
acelui semizeu uitat.

Pe-un roșu cîmp de alge veștejite
cu fața spre lividul soare ne-am întins
acoperiți pînă la piept de velatura vasului
în radă părăsit.
Roiuri de-albine căutînd polenul
ne-au adormit pe buze — nimic
n-a tulburat
răgazul. Delfinul amuțit din larg
ne-a mai chemat odată. Sub sacrele
coloane
ne-am dus spre înserat.

septembrie

Plouă necontenit parcă din alte ere
peste mormanele de fluturi adormiți
și se strecoară iar răcoarea de septembrie
în cuibul de prigorii de sub streșini
ducînd înfrigurate zvonuri către cîmp.

E vremea să deschizi înalta ușe,
să urmărești din prag cum trăsnete aprind
cringuri gălbui, cum cai uriași aleargă
înnebuniți cu gleznele legate
prin pajiștile mlăștinoase.

Sub picături de plumb, cu ochii-nchiși
e vremea să invoci din nou pe blondul
zeu al iubirii și luminii, supțul
ostas la care poposirăm într-o
înnegurată zi de echinox.

Septembrie. Din sălcii amorțite
negrăitoare lunecă pirale
spre adăpostul rădăcinilor fosile.
Asemeni unui orb ce își adulmecă perechea
mă-ndepărtez sub ceruri imobile.

între stejari

Haite de nouri sar din nou
prea furioase peste dealuri, Ana,
și crește haosul în jur, presimt
furtuna-ntre stejarii-mbătrîniți
mușcînd din crengi cu tunete uriașe.
Răni vechi se adîncesc în mine.

Precum un zid de care se izbește
cu vagi impulsuri ploaia cristalină
stau așteptînd să se repete totul,
torentele să umble spulberate
printre-ncleștate rădăcini,
grinzile lungi de arcă, în plutire,
caturi de stînci să sfarme la ieșirea
din matca cea vijelioasă.

Brațul devine însă moale, triul
de bronz se rupe, fuge
un înger fără aripi prin cîmpul înundat
rugîndu-se la elemente.

Cerul decade lin în cupa mov
a macilor. Străin m-aplec
printre îndurerate păsări.

alte și alte...

Totul se șterge, se desprind
mereu alte și alte
măști somnolente din focarul
concavelor oglinzi — se năruiește
puntea de zăpadă păstrată-n colțul
secret din suflet, salvatorul
seîncovoaieînăurerat într-o absidă
a inimii, scrumul acoperă secate albii
astupînd
legănătoare arii. Pupilele
perindă iar confuzii.

Mai poți distinge undeva o cale
crezînd în ea, mai poți restitui
gîndului tău, acea învălmășeală
de gesturi și de glasuri, te mai poți
trezi scaldat în reci sudori crezînd
în cataclisme previzibile ?

Solemnă se destace
partea de-acuma străină din hotarul
care te stringe. Continuă muzici
un ritual de nimeni cunoscut, punctînd
din interval în interval aceleași
cerneri de melodii rămase-n oase
din orele imemoriale.

ARHIVA ARGHEZI

DESPRE LUCHIAN

Este cunoscută prietenia dintre Arghezi și cîțiva dintre marii noștri artiști plastici, printre care Steriadi, Șirato, Ressu, Dărăscu, Luchian...

Pe Ștefan Luchian, Arghezi l-a cunoscut în casa lui din strada Primăverii, fiind dus acolo de Alexandru Bogdan-Pitești, un mare iubitor de artă, un bun prieten al artiștilor și un om care cu toate contradicțiile știute, a rămas personajul de mare importanță pentru unele momente ale evoluției plasticii românești. El a pus, de pildă, la dispoziția unui grup de pictori și sculptori, printre care și Brâncuși, o sală de lucru, materialele trebuincioase, oferindu-le, desinteresat și substanțial chiar un sprijin financiar discret...

Luchian era bolnav cînd l-a cunoscut Arghezi, zăcînd în singurătate, părăsit de foștii prieteni care-l asaltaseră pe vremea cînd era avut și sănătos. Arghezi l-a vizitat zilnic, aducîndu-i fărîma de speranță și bunătate de care avea nevoie sufletul lui trist. Era în vremea cînd și Enescu a trecut într-o noapte pe la el, cîntîndu-i, anonim, pe vioară. Abia la despărțire, strîngîndu-i mîna fără vlagă, și-a spus șoptit numele...

Despre Luchian, Arghezi a scris cîteva tablete și, ultima oară, un Cuvînt pe catalogul expoziției din 1966 intitulată „Florile în opera pictorului Ștefan Luchian"... Arghezi avea mai de mult gîndul să scrie o carte despre viața lui Luchian, în capitolele căreia s-ar fi regrupat momente privind desfășurarea vieții spirituale a epocii. Cuvîntul la catalog consemnează, lapidar, unele dintre ideile și părțile acestei cărți rămase, din păcate, nescrisă. Convorbirile notate se referă la momente disparate.

— „Eu trăiam foarte apropiat de pictori. Fusesem foarte prieten cu Luchian, cu toate că el era de vreo două ori mai bătrîn ca mine... Luchian mă prețuia, eu evident îl prețuiam la maximum atunci cînd toată lumea îl hulea, ca și pe Brâncuși... Mi-ar plăcea mult, într-un răgaz mai lung, să încondeiez un manuscris compact pentru Luchian... Îi cunosc viața prometeică de-a fir a păr și ar fi cartea cea mai grandios tragică scrisă pentru o viață de om... A pătimit ca nimeni altul și a răbdat scrîșnind ca un titan"...

Despre un personaj care a jucat un rol atît în viața lui Luchian cît și a lui Arghezi, diaconul Abramescu, însemnările consemnează cîteva episoade biografice :

— „Părintele Abramescu pe care l-am cunoscut cu ciorapi scurți cînd am intrat în școala Piața Amzei, devenită mai tîrziu școala Petrache Poenaru, era diacon... M-a surprins, întrînd, bunătatea lui, mîngîierea lui pe obraz și vocea lui și toată ținuta lui de fecioară... Acest părinte Abramescu, învățătorul și primul meu maestru literar, l-am cunoscut mai tîrziu din nou, cînd am început să scriu. El mă citea și am descoperit în el un om de gust... În strada Brezoianu se ridica atunci o biserică. El locuia lîngă ea... A chemat și a însărcinat pentru zugrăvirea bisericii pe cel mai mare pictor al nostru, Ștefan Luchian, care a zugrăvit-o toată... Luchian își făcea debutul de „zugrav". Pentru pictori, artiști cum se zice azi, el avea cuvîntul „zugravi" și pentru tablouri „mușamale"... Luchian a fost ajutat acolo de alt pictor, mai puțin cunoscut, Artachino... Artachino îi dădea pensulele, îi freca culorile și a lucrat cu el o vreme îndelungată pînă a zugrăvit toată biserica... N-am mai văzut biserica de zeci de ani... Mi se pare că azi (notele sînt datate 1963—1964) nu mai există. Pictura lui Luchian a fost dărîmată cu tîrnăcoapele odată cu zidurile și transformată în moloz mai anii trecuți, făcîndu-se loc unor construcții noi. Nimeni n-a intervenit pentru salvarea ei... S-au pierdut valori pe care eu le-am văzut și faptul că nimeni nu s-a gîndit măcar la păstrarea unor fragmente de flori, chenare ori portrete, face să doară cultura românească... Picturile lui murale ar fi trebuit să fie scoase cu grije și păstrate sub cristal... Pierderea este ireparabilă atît pentru reconstituirea operei integrale a lui Luchian, cît și pentru expresia vie și multiplă a culturii noastre. Cu cît i-ar fi deranjat mai mult pe esteții improvizați de atunci, prezența acestei bisericuțe cu valori de artă originale, în inima chiar a pieții palatului unde mai sînt două biserici, Crețulescu și Luterană dar care nu poartă semnătura lui Luchian ? !"...

Celelalte însemnări se referă, prin paralel și la alte aspecte și momente ale vieții artistice din jurul primului război mondial, asupra cărora eventual vom mai reveni...

Baruțu T. ARGHEZI

biografii lirice

POEZIE ȘI LIMBAJ

O remarcă, de acum, loc comun al noii critici franceze, afirmă că sarcina artei, literaturii, nu este de a exprima inexprimabilul, ceva existent înainte de limbaj, ci, pornind de la numit, *de la limbajul totdeauna anterior scriitorului, prin care oamenii au clasat realul, sarcina ei este de a inexprima exprimabilul, „de a ridica la limbajul lumii, care este săraca și puternica limbă a pasiunilor, o vorbire* altfel, *o vorbire* exactă". *Accentul cade într-o astfel de teorie pe tehnica literară, care transmite și ascunde totodată eul scriitorului, ferindu-l de o numire directă. Neajunsă la un asemenea grad de raționalizare, literatura română, criticii noștri mari și filozofii, un Călinescu, un Blaga, (primul — în sensul analizei pe concret și evitării generalizărilor goale, al doilea — din punctul de vedere al sistemului său filozofic, oricîte asemănări s-ar putea stabili, apoi, între „Principii de estetică" și teoria critică a lui R. Barthes), iau apărarea acelui coeficient de inefabil care dă operei de artă caracterul de lume suficientă sieși, ireductibilă. Căci, iată, pentru Blaga arta este „luarea în stăpînire a lumii prin însăși iraționalitatea ei". Pentru filozoful român, Ion Barbu era „puțin original", iar Mallarmée și Valéry sînt învinuiți că au pierdut contactul cu misterul cosmic, că și-l fabrică în retortă.*

Literatura, însă, are nevoie din cînd în cînd și de asemenea inițiative care să primenească perspectiva.

Ce rezultă de aici pentru scriitor ? El trebuie să zmulgă limbajul pe care l-a găsit în lume din încremenire, să-i redea conștiința semnificațiilor sale infinite, printr-o trăire fără rezerve, sau printr-o tehnică personală.

Lăsînd la o parte unele ecouri labișiene, de o candoare nemijlocită, o primă etapă a relației lui Gh. Tomozei cu limbajul se caracterizează tocmai prin suveranitatea acestuia din urmă, încremenit într-o sintaxă de moment. Ne aflăm în epoca volumelor „Pasărea albastră" (1957), „Steaua polară" (1960), „Lacul codrilor, albastru" (1961) și chiar, pe alocuri, a „Vîrstei sărutului" (1963). Limbajul s-a oprit la unele semnificații, scriitorul nu descoperă altele, le transmite : „În marea vremii ce-a trecut, albastră / prin flacără și fum, prin vînt și ploi, / nu-s generații fără de război, / totuși vor fi -ntr-al anilor șuvoi / și cea dintîi voim să fie-a noastră !" (P. 206). Discrepanța dintre precept și conștiința poetului, mobilă, complexă, este „eludată" prin semne de suspensie la începutul versurilor.

Abia cu „Vîrsta sărutului", în ce are el mai bun, urmînd „Fîntîna culorilor" (1964), „Noapte de echinox" (1964), „Cîntec de toamnă mică" (1966), „Poezii" (1966) și, în sfîrșit, aceste „Poeme noi" din capul volumului, Gh. Tomozei își asumă limbajul, eliberîndu-l totodată în cîteva imagini surprinzătoare : „iar în ceasornic, timpul scăzut, la jumătate-i" (din „Spectacol autumnal"). Putem delimita și aici două categorii de poeme. Unele — în care scriitorul devenit un virtuos al tehnicii poetice (ceea ce de altfel nu s-a remarcat), se autoexprimă foarte subtil. Iată : „Pe trepte nu urcă nimeni. / Telefonul tace. Cine să bată / în fereastra de la etajul zece ? / Nici un sunet. Șoarecii n-ajung pînă aici / iar păsările se sparg de geam. / Nemișcată e ușa dintre odăi. / Mă privesc în oglindă și mă văd întreg. / M-aș fi vrut cu singele spulberat, rupt, / cu trupul ciopîrțit, risipit în visele / cîtorva dintre pleoapele / ce m-au cules. / Dar sînt întreg, întreg. / Nu mă visează / nimeni..." („Foame de năruire"). Pentru că poezia aceasta nu lucrează cu imagini puternice care să impresioneze numaidecît ochiul, două sînt atitudinile care se pot lua față de ea. Le transcriem fără... părtinire.

1. Fiorul poetic, căci există unul, este al așteptării, al solitudinii, al camerei pe care ne-o imaginăm, al gesturilor, al cîte unei imagini curmate prea brusc, al siguranței discursului. În ansamblu, însă, poezia nu semnifică mai mult decît ne spune poetul, iar punctele de suspensie de la sfîrșit sînt de prisos, pentru că nu deschid nici un mesaj. Cuvintele nu se întîlnesc, nu „cîntă", psihologicul nu e convertit în stare estetică. O greșeală este și punerea lui „nimeni..." într-un singur vers, căci, iată, așa ar fi sunat mai poetic: „dar sînt întreg, întreg. / Nu mă visează nimeni...". Titlul ar putea părea, atunci, extravagant.

2. Cel care nu are percepție estetică și nu și-o educă, care nu are răbdare în fața poeziei, nu poate vorbi despre ea. Gh. Tomozei este un artist virtuos. Stratul mai profund, inefabil, care unifică cuvintele acestei poezii și le face să „cînte", trebuie detectat cu antene foarte fine și numai parțial poate fi tradus prin notații logice disparate. În orice caz, fiorul poetic rezultă din atmosfera apăsătoare ce se încheagă (titlul doar acum se justifică : lehamite de lume, poftă de „năruire", de pierdere a conștiinței, distrugerea axului vital), din lapidaritatea cuvintelor, doar aparent întîmplătoare. Greșeala este de a crede că poetul spune doar, se exprimă, cînd de fapt el își fragmentează discursul prin puncte repetate și îl dispune în mai multe versuri decît s-ar crede că sînt necesare (așa se explică și de ce „nimeni..." formează un singur vers) tocmai pentru a-și „exorciza" sentimentele și a le converti pe căi moderne la poezie. Cititorul trebuie să dea acestei forme perfecte viață, să-și pună sufletul în ea, el fiind „creator" prin lectură, nu doar spectator

Iată-l pe Gh. Tomozei știind să-și ne-numească sentimentele, să aducă limbajul într-o stare de semnificare neîntreruptă, prin staționări și reluări savante. Ne referim la volumul de „Poezii" și la „Poeme noi".

În cealaltă categorie de poeme, de care aminteam mai sus, poetul își exersează tehnica la adăpostul unui model (Pillat-Fundoianu) („Toamna se-nchide", „Spectacol autumnal"), în reușite tablouri marine („Noaptea pe tărm") sau istorice („Iarna Bucureștilor")

Firește, poezia lui Gh. Tomozei mai are și alte caracteristici, le-am subliniat însă pe cele care ni se pare fundamentale, reliefînd o evoluție poetică demnă de atenție.

Ion MADOȘA

* Pe marginea volumului de versuri „Altair" de Gh. Tomozei, apărut în colecția „Albatros".

DOSTOIEVSKI

(Urmare din pag. 3)

Să-l urmărim pe Svidrigailov. „Era pe jumătate treaz, pe jumătate adormit. Fie frigul, fie întunericul, fie umezeala sau vîntul care șuiera la geam și legăna copacii trezeau în mintea lui **o nostalgie infinită". (Crimă și pedeapsă,** p. 460, sublinierea noastră). În pustietatea **negativă,** dar reală, care se află în clipa premergătoare morții sale voite — întuneric, frig, vînt, umezeală, singurătate — el „avea viziuni numai de flori". „Îi părea că vede în fața ochilor o priveliște minunată, în zi de sărbătoare, aproape arzătoare, de Sfîntă Treime. În mijlocul straturilor de flori se ridica un **cottage** elegant de țară în stil englezesc. Terasa e îmbrăcată în plante agățătoare și plină de trandafiri, scara largă, însorită, e așternută cu un covor bogat și, la fiecare treaptă, în amîndouă părțile scării, vase chinezești cu flori rare. Observă mai ales buchetele de narcisi albi și gingași... pe terasa însăși, peste tot numai flori". (Ibid., p. 460). Și dintr-o dată, în mijlocul acestei Arcadii, simbolul propriului său vis ucis: „în mijlocul salonului, pe masa acoperită cu valuri de atlas, se afla un sicriu... Ghirlande de flori îl împodobeau din toate părțile". Apoi, din nou dezolarea **reală** la gîndul ultimei imagini a preatinerei sinucigase : „un ultim strigăt de deznădejde care s-a stins neauzit de nimeni, în vuietul vîntului, întuneric, frig, într-o noapte întunecoasă și umedă, de dezghеț" (ibid., p. 461).

E acest vis paradisiac pierdut ca o insulă în infern, un protest împotriva convenției, a deznădejdii ivite din convenție, a înstrăinării continue a omului social care are — nu se știe de ce — de ales între două rele: pesimismul și senzualitatea. Și tot protestatară este și alegerea locului în care Svidrigailov se împușcă. „Aicea nu-i locul" — caută să-l oprească acel Achile cu trist profil iudaic ce păzește porțile convenției în dimineața lăptoasă a sinuciderii. „Locul e bun" — răspunde Svidrigailov apăsînd pe trăgaci.

Sinuciderea lui Svidrigailov nu este o „trecere dincolo", ci un act paroxistic, o ultimă „probă" a heterogeneității, a faptului că el, Svidrigailov, cunoaște un adevăr a cărui aplicare îi este interzisă. Alternarea planului real (pustiu, întristare, frig), cu cel oniric (floral, edenic, plin de o caldă lumină indirectă), din răgazul anterior morții pe care și-l acordă Svidrigailov este o mărturie a angoasei sale profunde. Iar atunci cînd ridică brațul s-o lovească pe mica depravată din vis, el se autoabsolvă : desfrînarea lui din viața precedentă nu era o desfrînare în sine, ci o încercare de a ajunge la o altă puritate decît cea etică. La care a și ajuns de altfel (puritatea Duniei este acum mult mai impură decît a lui), dar pe care o plătește cu viața. În ordinea matinală păzită de Achile nu se întîlnește nici un „trecător" cu care să schimbe un zîmbet complice. Glonțele face ca singurătatea lui Svidrigailov să devină o împlinire. El lasă în urma lui numai fapte bune, dar fiecare asemenea faptă este o palmă pe obrazul **convenției,** al acelei convenții care caută să elucideze neliniștea, anulînd heterogenitatea specifică ființei omenești.

Moartea lui nu-i o moarte **rea.** E moartea unui desfrînat ce trece pragul viziunii, al sfinteniei. Nu moare o ființă, ci un personaj. **Un** Dostoievski. Personajul va renaște în Versilov, pentru a fi ucis apoi în Feodor Pavlovici Karamazov. Semnificația acestei triarhii dostoievskiene poate constitui obiectul unei alte încercări. Noi n-am voit decît a atrage atenția asupra celor trei inși atît de însemnați în opera marelui posedat care a fost Feodor Mihailovici.

PERSONALITATE ȘI CONCEPȚIE

În cercetarea literară se impune, azi, tot mai mult o metodă cu caracter științific. Istorică, descriptivă, comparativă — acestea sînt caracteristicile ei, scopul, fiind exactitatea cercetării. Justificarea tendinței spre scientism se află în spiritul contemporan, înspăimîntat de instabilitatea psihică modernă și însetat de certitudini. Istoria noastră literară și-a cucerit în această perspectivă generală, o formulă demnă de atenție. Arbitrariul și eroarea vulgară, superficialitatea interpretării și documentării, frecvente pînă nu demult în lucrările de filozofie și istorie a culturii, datorate unui spirit sociologist rău înțeles, au început să devină mai rare. Dorința exactității și evitarea erorii stăpînesc — acum — suverane lucrările de istorie literară. Eroarea însă, ține uneori de superficialitate, alteori de personalitate. A o alunga definitiv din cercetarea culturii, nu e posibil fără un risc al neaprofundării fenomenului cercetat.

Erorile mari au stat, adesea, lîngă descoperiri mari. Metoda descrierii, comparării, explicării, exclude modalitatea intuiției : un plus de descripție atrage după sine un minus de interpretare. Iar descripția simplă în cercetarea literară rămîne o întreprindere vană, dacă nu conduce la un salt interpretativ. Din voința exactității și de teama erorii, istoricii noștri literari renunță ușor la interpretare. Dar interpretare înseamnă creație. Or, istoria literară, cum nici critica și nici teoria literară și cum nici un alt domeniu de activitate spirituală, nu se poate lipsi, nu se poate justifica fără atributul creației. Încît problema exactității și erorii devine mai complicată, mai dialectică ; eroarea are uneori aceeași origine ca descoperirea : o concepție puternică, originală, proprie criticului sau istoricului literar.

În trecut exemplele sînt numeroase. Voi încerca ilustrarea celor enunțate solicitînd fără vreo altă intenție niște lucrări mai recente.

Un volum de istorie literară și filosofică, „Eseuri" de N. Tertulian, aminteste prin studiul introductiv „Pesimismul eminescian și pesimismul schopenhauerian" o lucrare pe aceeași temă „Eminescu și Schopenhauer" de Liviu Rusu, violent combătută la apariție.

Studiul lui N. Tertulian își propune să demonstreze o idee deja cunoscută : că ideologia schopenhauerianâ metafizică și dezolantă, primește la Eminescu o calitate nouă : devine activă, socială, protestatară.

Se recurge la un bogat material ilustrativ, numeroase citate din poezia, publicistica și scrisorile lui Eminescu, încît în final ne convinge. Articolul dă impresia exactității. El nu contravine cunoștințelor noastre nici prin idee nici prin argumente.

Studiul lui Liviu Rusu abordează o problemă mai dificilă : Cum acționează masiva influență filosofică schopenhauerianâ asupra artei poetice eminesciene : e fericită sau nefastă ? Răspunsul e negativ și e contrariant. Mai ales prin exemple : „Luceafărul", „Glossa" poezii apreciate unanim sînt condamnate de Liviu Rusu pentru insuficiență în realizarea lor artistică.

Dar criticul clujean pornește de la o concepție proprie, asupra poeziei, de la teoria straturilor psihice, expusă în introducere și inspirată dintr-un sistem estetic mai vechi, cuprins în lucrările sale antebelice.

Conform acestei teorii, un poet e mai autentic, mai valoros cînd exprimă straturile cele mai adînci ale ființei sale și e fals cînd dă glas straturilor superficiale ale spiritului său, formate sub influențe externe, cum e cazul influenței schopenhaueriene asupra lui Eminescu. De-aici concluzia : poeziile de inspirație filosofică schopenhaueriană sînt mai nerealizate decît cele compuse de Eminescu în perioada în care nu cunoscuse ideile gînditorului german.

Adevărul e încălcat cu forța, eroarea e inevitabilă. Liviu Rusu se opune gusturilor noastre comune și prin idee și prin exemplificări.

Studiul lui provoacă sentimentul erorii. Dar „eroarea" e determinată aici aproape legic ; provine dintr-o concepție unitară, sistematică a criticului ; o concepție bine constituită, care-i permite să abordeze probleme fundamentale și mai grele. ale istoriei literare ; într-o asemenea acțiune criticul poate greși, în alta poate aven sorți de mare izbîndă. Rezultatul, într-un caz e eroarea, în altul poate fi descoperirea. Îi putem înțelege și ierta eroarea dacă e generată de o personalitate care — anunță în viitor, sau care ne-a oferit în trecut o descoperire.

Fără a-l evalua comparativ pe cei doi critici (ei au fost chemați în discuție numai pentru coincidența temelor cercetate) se poate afirma că azi, știința noastră literară suferă mai ales de lipsa unor personalități creatoare. De spaima erorilor de orice gen, criticii și teoreticienii literari preferă metoda mai sigură a descrierii operei, a temei cercetate, și mai rar a interpretării ei. Erudiția, conștiinciozitatea, documentația, nu sînt complinite de însușirea interpretării. Efectul împrejurării — e că cercetările de istorie a culturii capătă un aspect uniform, par a fi — produsele unei mașini de cercetare, iar nu lucrări elaborate de cercetători diferiți.

În volumul lui N. Tertulian sînt cuprinse și alte studii, deosebit de utile prin problematica discutată. O prezentare fie și descriptivă a lui „G. Călinescu — dialectician estetic", „Blaga — filosof", „Substanțialismul lui Camil Petrescu", „Ralea — filosof și sociolog" — etc., era demult necesară, și autorul „Eseurilor" o face cu multă competență. Dar un minus de satisfacție se resimte după lectura fiecărui studiu și a întregului volum : mulțimea de considerații critice se constituie ca o masă, impropriu spus — anorganică, nesupusă unui proces de structurare (v. — interpretare) care să dea o imagine vie nu numai subiectelor cercetate, dar și cercetătorului, autorului acestui volum. Aflăm aproape totul despre Călinescu — estetician, Blaga și Camil Petrescu — filosof, etc., dar aproape nimic despre N. Tertulian.

Critica s-a născut și ea dintr-o necesitate, dintr-o apetență anume și nu există în afara lor. Într-o operă de critică îl căutăm și pe autorul ei nu numai pe scriitorul discutat. Altfel, ne-am putea imagina că „Istoria literaturii" a lui G. Călinescu e citită și gustată numai în capitolele consacrate marilor scriitori și c-ar fi necitibilă în pasajele referitoare la scriitorii mărunți.

Critica literară are farmecul ei „catharsisul" ei, produs de personalitatea criticului însuși ; iar personalitea critică luminează, — s-a mai spus — nu numai din descoperire dar și din eroare.

Marian VASILE

opere și autori

Aventură în vis

Trebuie spus că *Semînția lui Lookoon* mi se pare azi volumul cel mai bun al lui Ștefan Aug Doinaș, alături de care pot sta numai baladele publicate în *Revista Cercului literar* din Sibiu (1945).

Firește criticul este și acum tentat să vorbească despre aspectul exterior al poeziei, în care cuvintele au ambiția de a deveni însuși conținutul ei. Poetul lasă impresia că scrie versuri ca și cum ar vorbi, în spiritul fin al lui E. Rostand, executînd mișcări de un desăvîrșit gust madrigalesc : „O umbră rară tremură pe ape, / și valul stă și trestiile tac / Acuma iarăși te presimt aproape, / Selene, nufăr palid de pe lac " (*Jocul apei la răsăritul lunii*).

Mai rar, semnificația însăși se lasă amenințată de această strategie verbală. Ritualul pur, sceneria complicată împing într-un plan mai îndepărtat înțelesul care, văzut de la o asemenea distanță nu mai poate fi configurat cu exactitate. Totul depinde acum de punctul în care ne așezăm pentru a privi poezia. Astfel, clipind din ochi, poetul devine ironic sau, dimpotrivă, grav : „Ce-i astăzi, marți ! Așteaptă Ca mîine-n zori, poetul / pătrunde iar sub coaja bătrînului stejar. / descuie șapte cercuri de lemn cu țigaretul / și-ajunge-ntr-un imperiu de dans și de pojar / în care molecule-n elipsoid cutreier / scot sunete de sfere cerești, și fluvii curg, / și-o stea, ce pare Venus, prin gura unui greier / așează zimți pe iarba ce tremură-n amurg / Iar joi poetul iese și căutînd spre soare / se-ntreabă-ncet : Acuma, în ce copac sînt oare ?" (*Miercuri*).

Dar cuvintele sînt numai aparența acestei poezii ! Ele constring lucrurile, le falsifică oferindu-se în locul lor. Noi trebuie să înțelegem că în spatele cuvintelor există o altă lume, obiectul adevărat al poeziei lui Doinaș, care contrazice echilibrul lingvistic : „Cuvintele, ah ! vin din altă lume : / de-aceea nu se potrivesc niciînd / pe lucrurile ce ne dau tîrcoale, / cum nu se modelează vechi cochilii / — o, poate rochiile unor îngeri / de apă — pe asprimea pietrei .. Fie / a noastră-ntreagă suferința lor ! Și tot al nostru gustul de cenușă / cînd, încheind cu „te iubesc" o vrajă / simțim pe buze talpa consumată / a unui sunet care-n altă lume / a fost, poate, un zeu..." (*Cuvintele*).

De aceea, este tulburător să constatăm acum că poeziile lui Ștefan Aug. Doinaș trăiesc, întotdeauna, în două medii. Ele există prin arhitectura lor strălucitoare, calme bijuterii parnasiene, din care, scoțînd un singur cuvînt, întregul edificiu se prăbușește inert, dar mai au și o față tragică, ascunsă ca fața Lunii, pe care cititorul are obligația de a o descoperi.

Nu trebuie, oare, înțeles astfel „neoclasicismul" lui Doinaș ? Poetul ne mistifică (se mistifică !) mereu, afectînd o mare seninătate : „Cît de simplu moare orice om ! / Chipul, zi de zi, i se desface / ca o frunză tînără din pom. / ca un fruct amar care se coace... / Într-o noapte, răsărind prea grav, / trandafirul lunii îl inspiră. / Vai, de-atunci cu sufletul bolnav / el sporește umbra din grădină. / Cheamă zeii : nu mai are glas. / Scoate spada nu mai are spadă. / Ar vedea în cer ce-a mai rămas / din trufia lui, de-ar ști să vadă. / Ce nectar de strugure tîrziu / l-a făcut cîndva, superb ca leii ? / A plecat : un deget străveziu / l-a topit la capătul aleii." (*Despre moarte*)

El ridică între dramele sale adevărate și cititor, pereți de armonii tulburătoare, pe care, uneori, acceptă să-i facă transparenți. Atunci sîntem copleșiți de tristețea unei mari singurătăți. (Mireasma limbii, roasă de incest, / și-a ars virtutea magică și densă. / Ah ! unde-i timpul cald cînd orice gest / era îmbrățișare sau ofensă ? / Azi soarele minunilor s-a stins / Iar armonia muzicii de sfere / cu strune rupte-ntinde-n necuprins / o plasă uriașă de tăcere" — *Singurătate*), sau de durerea intraductibilă, pe care, zadarnic, o retorică subtilă încearcă s-o atenueze („Există ape sacre ce-și adună / numai în mine fluxul mohorît : / văpăi ce pentru alții ard în lună, / splendori împodobite cu urît / ... Așa sînt prieteniile pierdute, / lumini pe care-n van le fugărești / pe care noaptea ne-ncetat le-asmute / din praguri de chilii călugărești. / Ca să le uit îmi fac privirea cupă / și beau cucuta spumei din nisip : / și-n timp ce gongul mării vast m-astupă / înfig în carne unghia și țip " — *Monolog*).

Dealtfel, o spune poetul într-un poem excepțional, în lume se moare mereu, nefiind nimic de făcut : „Îndrăgostiții intră în femurul unui nebun, / și mor uciși în var. / Un stol de corbi fac noapte împrejurul / cadavrelor. Și totul e-n zadar / Ce flamură să punem pe cetate ? / Unde să mergem ? / Orice drum e-nchis / Ca Dumnezeu, prin ubicuitate, / sîntem complici la tot ce-a fost ucis." (*Alibi*)

Aceste spaime îl obligă pe poet să-și ofere alte puncte de sprijin. El se refugiază în poezie, în spiritul pur, inalienabil : „Îmi place dintre semeni treptat să mă retrag : / în infinitul mare o arie să trag, /.../ Iar din pleiada arsă lăuntric de mistere / s-aleg pe cel mai vrednic, și să-i pretind tăcere. / Apoi, cu pietate, integru și fanatic, / să-i iau vestmîntul sacru și mersul hieratic, / și numai noi s-atingem adînca lămurire / că sufletu-i, ca zeii, părtaș la nemurire, / că răsuflarea-i pură se strecură prin om / ca vîntul dimineții trecînd din pom în pom / că ne aprindem viața timidă sau semeață / cu semeții sau temeri venind din altă viață, / că a căzut în corpul de lut ca-ntr-un mormînt / în care ispășește un aspru legămînt, / că viața e pedeapsă, iar trupul închisoare / Și numai noi, în ceasul extaticului soare, " (*Orfica*).

Poetul devine dintr-o dată filozof, ascunzîndu-se într-o mitologie platoniciană. El știe, ca Sărmanul Dionis că viața este vis, că ființa noastră e visată de o altă ființă, sau reflectată de un rîu, la rîndul lui reflectat de un altul. *Tripla răsfrîngere, Și totuși, pentru cineva, De-am fi cu-adevărat, Reportaj în sac* sînt construite, toate, pe ideea veche a vieții ca vis. La noi numai Eminescu și Blaga au avut sentimentul adînc al existenței unei alte lumi, fascinante, la fel de adevărată ca și lumea reală, și prin poemele acestea de un dramatism profund, Ștefan Aug. Doinaș aspiră către o constelație rară de poeți.

Somnambulul, capodopera volumului, justifică și ea ambiția aceasta a poetului : „Tu — care știi prea bine ce precar e / umbletul meu aici pe-acoperiș, / pe-aceste țigle verzi și-alunecoase, / pîndit în jur de golul fără fund / (spion parașutat de noapte-n țara / în care-o pasăre e împărat) tu — care știi ce fire-adînci mă leagă / de-ai mei de cei ce mă respiră-n somn / ca pe aroma unei mări pierdute / (un timp sînt încă nenăscut, apoi / de-a purури am să fiu cu ei alături) ; / tu — care știi cît e de-ngustă puntea / între prăpastia fără-nceputuri / și cealaltă care n-are capăt / (o, luna miorlăind îngroașă / noaptea / subțiul fir de-argint pe care calc) : / tu încă nu mă vrei : mă lași să umblu / cu mîinile întinse pipăind / ceva ce poate am purtat odată / pe dinăuntru — poate-un fruct în pîrgă / (cît timp nu-i spui pe nume, el se coace / hrănindu-se din îndoiala mea). / Ci eu aud sub limba ta, ca-n trunchiul / scobit al unui fag o veveriță, / cum se agită albul strigăt care, / sărind asupra mea, mă va trezi."

Însă această aventură în vis, această aspirație către o lume de perfecțiuni sferice, cu a cărei existență poetul se iluzionează, dar pe care, vai, adesea o bănuiește ca simplă realitate fulgurantă, nu reprezintă definiția poeziei însăși ?

Florin MANOLESCU

GHEORGHE PITUȚ

ziua

Unde ne ducem mamă ?
Ești ca un cuib
la începutul iernii
și împrejurul nostru crește zidul
culcat ca smoala peste lume,
o vale de tăclii
a început să dea tîrcoale,
tă semn cu mîna ta
să crape noaptea —
Uite !
Centurile de apă albă,
mai joacă-te,
se văd bunicii
cum trec prin cer
cu răsuflarea grea
de saci plini cu grîu,
auzi cum a căzut bătrînul
și-o mînă nevăzută
îl trintește ritmic
pînă cînd gura lui
se-acoperă de florile
unei puteri nespus de albe.

din întuneric

Din întuneric, din singurătate
trufașe seminții se văd
cum vin ca viscolele negre
și noi cei răbdători
mișcăm capcane
prin umbrele pămîntului,
ne întîlnim cu toată ura,
ei plîng — noi rîdem
cînd sfîrșim în suliți,
dar sus un ochi bătrîn
cînd scapă
luminile pe lume
nu vede truda noastră,
nici rănile cu sînge-ntunecat
decît alcătuiri enorme
care curg
atît de repede pe mii de roți
încît sîntem strălucitori
și efemeri ca florile neantului.

lumina

Sînt chemat, sînt chemat,
pe Muntele Ursitorilor
un basm se aurește
întunecînd în amintirea mea.

Să văd cum moare ziua —
ce pedeapsă !
Cînd crîngurile Soarelui
se-acoperă de larve negre,
matricele sînt roase
cu tot mai multă furie
de o privire neagră,
încep să umble paturile vechi
prin case,
un colb gălbui atacă
luminile gălăgioase.

Al Vestitorului mai credincios
voi fi decît un cîine,
la marginile nopții
aștept bolborosind
să crape întunericul
înspăimîntat de trupurile
ce se luptă iar să fie.
Aruncă mantii putrede
pe lume șerpii,
un ornic înghețat
în zidul dintre regnuri
a început să sune,
se-aud viței-n vaci
cum cresc,
în codrii-adînci
izvoarele tușesc ușor
ca niște prunci
cu gura plină,
iar peste noi
învesmîntat cu lumea —
singur,
ascuns perfect sub masca
lucrurilor trecătoare
trăiește-n cuib etern —
pur,
Animalul fără trup
și numai din voința lui
de-a fi
indiferent la ce se-ntîmplă
vibrează fără patimă
însă egal
ca ochiul unui mort
deschis albastru între table negre ;
lucrarea lui ingădue
să văd și muntele din fața mea
și un puhoi de omenire
care iese
zvîrlit de greața nopții în lumina
ce nu se vede niciodată ;
căci valurile ei sînt zgura stinta
ce curge peste noi
cînd ruginește Dumnezeu
în cuibul nepăsării.

monolog

Parc-am mai fost
prin locurile acestea,
ne-au mai umbrit
acești măslini,
tu parcă semeni
cu un rob de-al meu.
Dar cine
e mai mare acum ?
E înțelept ?
Crezi c-aș putea înnebuni
aflînd
că nu sînt eu
cel care sînt ?

culorile

Oracolul mai întîi negru
profund ca într-un cap de mort
trăiește pe o vatră albă
din care păsări transparente
perpetuu fără nici o șansă
încearcă brusc să se ridice,
încremeniți privim în urmă
platforma verde de cristale —
dormim trăzniți ca niște brazi
cînd plouă veșted cu ulei,
ce mai vedem
a numai calul
cum rontăie tăcut safire
și două tălci desfundă roșu
din gîtul lui izvoare vechi,
cum îl înșfacă zece lame
făcîndu-l cărămizi de carne,
zece frigări cu zece brațe
ramificate nestîrșit
la focuri galbene agită
intime părți din partea mare
și ne trezim pămînt. Uitare

ION ANTONIU

trompetistul moare tînăr

Lui Petre Rusu

Tu ai plămîni de vultur trompetă de corn
Trompetă de cenușă cu suflet de copil
Tu ai plămîni de mînz trompetă de coral
Trompetă a neliniștii. Trompetă a durerii
Urletul tău de lup despică indiferența
Trompetă scofîlcită cu frunzele căzute
Trompetă de piatră ascunsă-n fiecare inimă
Trompetă a purității. Trompetă lascivă
Strigătul tău de singurătate mă desmeticește

Tip-tirip-tu-tap, tip-tup-tap-tip-tirip-tu-tap
Tip-tu-ba-ba-bi, tip-tip-tirip-tu tap tap bi bap.

Sfîșiere continuă de răni în cerurile goale
Trompetă de cenușă cu spada ta de diamant
Spinteci inimile păsărilor migratoare. Taci !

Bu-bi-ba tap-tip-tup, bi-ba-ba, tup-tup.
He !

Trompetă-Țipăt-Prăbușire-Taci-Aleargă-
Ride-Mori
Fringhie-unghie-trist, fringhie-unghie-trist.

O, trompetă de lut descîntă-mi nemurirea
Acestor ochi de fată ce mi se dăruie toată
Trompetă de ger sfîrtecată-n spasmele
plînsului
Trompetă cu nod înjunghiată-n beregata de
miel
Trompetă cu lătrat de hienă sculpat în
pumni
Trompetă de vin amar stors din teascul
stelelor
Frămîntate-n copite de cerb și cascade de
șolduri
Acum cînd mă voi ridica cu tine printre
vînturi
Să iluminez cîmpia, să-nalț pădurea
răsturnată
Trompetă de nisip, tu, trompetă mută.
spune-mi
Cine ești ? Cine ești ? Cine ești ? Cine ești ?
Cine ?

Trompetă cu aripi de rouă pe gură de
lună-nouă
Trompetă cu laringele sfîșiat în spasmul
dorinței
Trompetă albastră scursă printre degetele
rănite
Ale tînărului trompetist mort în soarele
nopții
Trompetă cu inima-nghețată-ntr-un liliac
aprins
Trompetă electrică cu-o frunză de urzică-n
bot
Trompetă de fum trompetă de fum trompetă
de fum
Ascult urletul tău de leoaică trompetă de foc
Trompetă cu gîtul de cocostîrc mușcat în gură
Cu dinții rupți cu buza crăpată cu obrazul
supt
Trompetă de nimic cu sîngele țîșnit pe
urechi

poem fără încetare

Mă vor purta în zbor fierbinte păsări pline
de lacrimi
Străbătînd cenușa atîtor iubiri ne-mplinite-n
binecuvîntare
N-am văzut niciînd fructe fără semințe să
rodească oarbe
Voi coborî devorat de peștii pădurii cu
pietriș în aripi
Moarte putrezită va ieși din mine
acoperindu-mă cețuri ruginii
Un port mi-se va deschide-n ochi corăbii
în formă de paianjeni
Vrăjitori de ierburi vor învenina-ntr-un
craniu beția soarelui
(Cîte focuri de armă s-au tras pentru a
ucide bunătatea din om ?)
Cu caii plini de arbori voi întinde o mare
țesută din respirații
Vulturi bătrîni se vor zbate-n clopote lovind
tăcerea milenară
O inimă roșie cutreera-va lumea
rostogolindu-se-n genunchi
Va fi o-nviere cu morți reîncarnarea cerului
împotriva rușinii

„Mă voi îmbolnăvi de lincezeală", striga-va
amenințător luntrașul bărbos din semn

Îmi scutur nisip din urechi mărturisindu-mi
crima de a spera
Vindecat de mușcături, împăiat cu noapte-mi
string înfrigurarea
Aud tînguiri de femei îngropate de viu sub
bronzul apei solzoase
Inserarea mi-se lasă-n aripi desfăcînd guri
de tauri înjunghiați.

Cîte focuri de armă s-au tras pentru a ucide
bunătatea din om ?

VICTOR NISTEA

înserare și clopot

E numai joc de clopote inserarea
în cerul ivit s-acopere arcada lui Dumnezeu
tatăl :
sînt orb ca un înger aruncat spre pămînt
în ora ce se surpă la marginea pămîntului !

Sînt numai atît : un renegat :
un fruct căzut peste propria lui margine :
un fruct întors la izvoare !
Și eu sînt izvorul acela ? ori tu ?

E numai joc de clopote-n cer :

sarpele și floarea visează.

sînt numai visare :
sînt numai exegeză :
sînt numai noapte.

În luminarea ta ard fluturii albaștri și
marea
ce s-a prelins peste fruntea nebunului visînd
că el este Universul ?
Se frămîntă o piatră să nască lumea
și-n gura cerului e altă piatră : dumnezeu ?
Căscată gura văzduhului
înghite o stea : închipuirea
și paradoxul existenței mele !
Și lanțul se rupe-n exod
și eu sînt pămînt :

sînt numai pămînt.

sînt numai...

cîrd de păsări
(epitaf II)

Cîrd de păsări zburînd
peste neliniști de mov, de nicăieri :
cine poate să afle răspunsul ?

Plecară frunzele tatuate cu vipere pe margini
și plînge leul și izvorul
gata să-nghețe, la sînul soarelui.

Eu o singură pasăre, una
văd zburînd : una căzînd în nadirul mării
albe.

Peste ierburile înalte cît Dumnezeu
un corb rostogolește-n continuu
către umerii mei
luceafărul ce-a căzut de pe umerii
lui Sisif.

și

Și cine era acela ?
Și pe sub tălpile celui spînzurat pe cruce
curgea un riu negru.
Și tu îți spălai părul despletit ca o flacără
în pustiu.
Și erau lacrimile tale fierbinți și vinovate,
iubito.
Și sîngele meu se prelingea
pe lemnul cioplit.
O, și lung era drumul Golgotei
pînă în vîrf
și Dumnezeu nu era acolo.

POȘTA REDACȚIEI
POEZIE

Ce se desprinde din mai aproape toate plicurile unei luni de vară pline cu poeme și rînduri însoțitoare ?

Un ton comun unește toate poemele trimise. Toate par a fi scrise de o aceeași mînă la intervale nu prea mari ; vreo 30 de plicuri de vîrste și din locuri diferite, dar de aceeași structură. Cuvintele ca banii umblă spre folosul limbii ca, inveliș asta, dar cînd și substanța minuită e aceeași, trebuie să încercăm o explicație. De la început spun că aproape toți care ați binevoit să-mi trimiteți din scrierile Dv., dovediți o chibzuită minuire a condeiului și avansată cultură poetică, și tuturor vă mulțumesc pentru lecturile oferite. Ce mă îngrijorează însă, repet, este tonul uniform, de ușoară blazare și suficiență, de măruntă frămîntare intimă, iar cînd se revarsă aceasta, fără efect poetic major. Trebuie să existe cauze adînci, că din 30 de plicuri, deosebite sînt doar adresele și scriitura. O primă cauză, mi se pare a fi, exemplul atîtor poezii din atîtea reviste literare de aceeași factură, însă publicate. Deci cei tineri nepublicați încă, împreună cu o mare parte dintre cei ce publică, formează o armată comună, ce vehiculează aceleași idei și forme poetice. Această armată literară se hrănește cu puțină solitudine și puține lecturi adînci, și cu multă viață exterioară și de discuții inesențiale. Nimic nu paralizează mai mult decît aceste discuții ce nu angajează antologic individul. Omul e făcut pentru altceva decît întreținerea verbală, logoreică legată de vremelnicie și desprins din condiția sa, nu mai este nimic. Această condiție și datorie a lui, este păstrarea logosului încredințat ca dar. Se scrie atît de mult, pentru că toate lucrurile și întîmplările au devenit la fel de importante. I s-a permis omului să se atașeze oricît de orice. Or, a depune totul în ceva cu măsură în derivații, înseamnă sărăcia absolută. Sîntem săraci sufletește pentru că cerșim la case sărace. Tot ce este creat, cuprinde doar o fărîmă din grandoarea creatoare. Nu poți lua de unde nu-i decît osteneală, blazare și apoi disperare și agonie. Acest fetișism steril, acest pantheism mizer ! Rog să fiu iertat pentru tonul generalizator ce-l întind peste toți, sunîndu-mi implicit și mie. S-ar putea ca mulți dintre cei ce scrieți astfel, acum, să deveniți poeți adevărați. Oricum, vă am pe toți scriși pe hîrtie și aștept să văd ce faceți mai departe. Îndemnul rapid ! Vi-l transcriu dintr-un articol recent despre Eminescu : „un om de cultură care nu folosește firesc cîteva limbi străine, nu-și merită numele. Un om care n-a citit autorii întregi, ci numai simple cărți, n-a citit cu-adevărat. Cine n-a acoperit cîteva culturi, nu poate spune nimic despre cultura sa". Nouă ni se adresează, tuturor care ținem condeiul în mînă, acest gînd, nouă celor tineri. O renaștere spirituală, pe baze temeinice, nu e posibilă altfel, și implicit o poezie care să depășească înfiorarea măruntă. Răspundem pentru fiecare gînd și zi trecută fără a-i limpezi temeliile. Cu speranțe, vă dau numele mai jos, și vedeți ce faceți cu ele ! Gheorghe Ștefan : Marian Stoicovici ; Teodore Ackimona : Șerban Andrei ; Marius Tîrziu : Constantin O. Piciu ; Aurel Maier Vlasiu ; Ene Gheorghe : Ion Angheluș ; J. Berțian ; Avram Gh. Gheorghe ; Corneliu Fronea ; Ștefan Delano : Alexandru Miroslavescu ; Crăciun St. Gheorghe ; Eugen Evu ; Victor Croitoru ; Petru M. Haș ; Pintea Emil ș.a. asupra cărora voi reveni într-un număr viitor. În continuare, voi publica bucăți desprinse din materialul trimis. Cer scuze confraților Ion Antoniu și Victor Nistea că i-am implicat într-un proces în care eu însumi sînt implicat.

Ion ALEXANDRU

MIHAI ELIN

noaptea nopților plină de evenimente

Tu ești copacul noctambul
mîriind pe cîmpul de trageri
și tu spui că ți-e somn
și umbli încolo și încoace
și tu spui că e ceva suspect
cu cerul zguduit și biciuit
și ce dracu se mai pune la cale.

Dar nu ești copac. Ești vînatul cel gros
a cărui blană au pus-o la bătaie
în cîmpul duduind înzăpezit
traversat de care de luptă
Și cîmpul e o apă cu tărmuri viscoase
iar tu ești bolovanul Bildibic
și cocoașa ta e țintă într-un picior
a păsării sătule croncănînd.

Iar apa e o mare viscoasă duhnind
ale cărei țărmuri sînt de-ntuneric
și tu ești Gulliver cel salvat :
iluziile tale dospesc, sînt desișuri de alge
pe unde un peste nămolos mai dă tîrcoale
și tu bîjbîi spre țărm cu nămolul în gură
tîrînd din greu o tunie galbenă ca un
gît lej alungit
și la capătul tuniei e ceva
ce mintea ta nu mai poate pricepe —
ceva care te urmează pe valuri
și acel ceva e tăcut și rece și tăcut.

Dar tu ești cineva. Tu ești cel care vine
din noaptea nopților în sine
Și tu vii trăgînd la edec, șiroind,
cu duhoarea în nări.
tu însuți duhnind de putreda mare.

Căci tu ești cineva sau ceva
și tu asculți cu urechea ta surdă
cînd tunurile își vorbesc de una, de alta
și tu ciulești o ureche nebună
care captează întunericul lumii
și duhoarea atîrnă de o tunie verde
pe care o caută un copac gras
bun de vînat.

Căci ochiul tău e lampa care clipește
peste un cîmp viscos
deasupra căruia se rotește
pasărea ultimei zile

Iar tu ești un mîriit noctambul
în cocoașa acelui cineva
de la capătul tuniei: tăcute
pe cînd tunurile se pun în bătaie

Tu ești croncănatul
acelei păsări de luptă
lovită de întuneric
și ești țipătul pestelui putred
care umblă pe valuri
dînd ocol unui cap fără gură.

Căci tu ești trîgul acelui ceva
de la capătul tuniei negre
cînd cade cerul arzînd plin de aștri.

Și tu ești ceva care merge
urmat de o minte nebună-nebună
și trebuie să mergi și tu mergi
și gura ta îl strigă pe Miine să vină
și Miine vine schimbîndu-se-n ieri
care te-mpinge și el înainte.

AURELIAN CHIVU

oglinda cu lebede

Zimbrii se-adapă-n năvoadele apelor.

Pe prunduri să-i chem
să se-ntoarcă,
dar umbrele trec peste lună.

Ca un filhar îi pîndesc
în fiece noapte
și-aud dezlegarea copitelor lor
cum îmi frămîntă oasele

și punte m-aștern
între două izvoare

*

Am trimis cocorii-n sud
să-mi aducă floarea de agave
și-au uitat drumul întoarcerii

Mi-am trimis femeia la fîntînă
și nu s-a mai întors.

Mi-am trimis umbra
să-mi caute în ape obîrșia.

Hieratic stelele-mi tăiau

epitaful pe ape.

*

Mamă, luminarea fîntînii
sprijină umbra,
dar ciutura nu mai atinge
limpezimea de jos
și tu rămîi în noapte să veghezi
fuga mea fără întoarcere

Mamă, cioplită-n tăcere
azi răsucită-n umeri, semilună,
întoarce-te !
Dibuie cu degete urmele celui ce-a-ncercat

orbit de fulgere
să-și afle sprijin

Mamă, binecuvîntarea ta,
la poartă a rămas îngenunchiată
și răzvrătirea mea

așterne căii piatră.

*

La marginea zăpezilor
m-am deprins cu moartea cuvintelor.
La marginea zăpezilor
lebădă sîngeră,

Miracolul, o miracolul !
acolo cuvintele să se deschidă-n
limba păsării mute

DOINA CIUREA

palimpsest

Ca pasărea pe brațul unui zeu la vînătoare,
jucîndu-mă pe degetele lui...
El — depănînd mătasa vieții mele
în ochi cu-n-țelepciune-a nimănui

Armonios mă mișc, foșnind ca trunza,
ori ca un pergament cu scrieri tandre
gravate pe nervurile naturii

Indexul, degetul lui Jupiter, pe mine
literă din haos,
mă susține

Un „D" sunt, muzical,
dar n-ar fi fost mai bine
dintre culori să îmi aleg culoarea ?
Ca albul imobil. Cînd nici măcar dorința
de adevăr nu m-ar fi smuls
din prisma mea

final de vară

„Și simt o tînguire de lucruri omenești"

(V. Cîrlova)

Nicicînd pentru atîta alb,
cenușă-atît de multă n-a pierit
Și niciodată la atîta negru
n-a poruncit atîta galben

Albastrul cel cu iris ostenit
se adîncî apoi în piatră
Un verde veronez
într-un butuc de viță de pe deal

Cărămiziul este-n geam
la o biserică de țară..
(În el și azi se întîșoară
o sabie de heruvim)

„Cine rămîne viu, desigur, scapă !"
spuneau cuvintele
Pămîntul, apa, focul, poate niciodată
nu merg la judecată

final de toamnă

Redevenit barbar, orașul
se-neacă-n umbră pînă la frontoane
Lent, Timpul își mănîncă fiii
fără să-i fie foame

Își scutură sămînța mărul punic
și la răscruci gem cu tristețe, Larii
Și fără voie, amintirea
ca Iris spre etern aleargă

Asurzitor sub auspicii rele,
înaltă altă prevestire corbul
Jertfesc, fără să știu, gîndirea
Fără să-ntreb — „Eu sunt aceia, Doamne ?"

VICTORIA TĂNASE

muntele alb

Toate fîntînile îmi strigă numele,
Toate lucrurile mi fosnesc bucuria,
Totul se-ntoarce în mine
Ca-ntr-un mormînt de dragoste.

Și fuga mea e nebună..
Ziua și-aruncă peste cîmpuri
Zodia-i stinsă și chemarea
Rămîne în urmă
Și-aleargă pădurea în haos
Ca-n propria-mi eternitate
Și focul sacru al vieții
Se pietrifică în muntele alb

Cît v-aș chema, mi-este teamă
De chipu mi răstrînt în ființe
De trupul străvil în corole
Și de-aceea fuga-i eternă
Spre nestatornice rîuri.

orașul

Salcîmii-sutletele
Singuratice.
Lîngă ei doarme
Lutul meu
Ca-ntr-o clepsidră.
Frunzele
Mi-au îmbrăcat
Nemurirea
În moarte
Și pe piatră picură
Uitarea albelor flori.
Cîntec.
Dăruire de aur,
Zbor în noapte
Șoapte
Mușcate de liniște
Peste noi s-a așternut orașul
Ca o umilă
Eternitate
Păzindu-ne porțile

MARIA PORUMB

agonie

A venit un cal la mine
A mușcat din tabla cu teratic
Apoi s-a întins pe podea
Iar eu am rămas
În așteptarea căldurii
Deodată am încremenit
Calul a dispărut
Iar pe podea am văzut
Un morman de oase albe.

Tîrziu am mișcat un deget
Să văd dacă n-am murit.

fără obsesii

Nu-mi amintesc
Decît de timpul
Pe care l-am
Trăit frumos
Fără gînduri răzvrătite,
L-am trăit
Într-o continuă muncă,
Creșteam,
Îmi creșteam mădularele
Ca apoi să lovesc cu putere
În pîntecele mamei.

lautréamont

Din „Poésies"

ÎNLOCUIESC MELANCOLIA CU ÎNDRĂZNEALA, ÎNDOIALA CU CERTITUDINEA, RĂUTATEA CU BINELE, VAICĂRELILE CU DATORIA, SCEPTICISMUL CU CREDINȚA, SOFISMELE CU GHEAȚA CALMULUI ȘI ORGOLIUL CU MODESTIA.

I

Vaietele poetice ale acestui secol nu sînt decît sofisme. Primele principii trebuie să fie în afară de orice discuție. Sînt pentru Euripide și Sofocle, dar nu pentru Eschil. Nu arătați nici o cît de elementară lipsă de cuviință și de prost gust față de creator.

Respingeți neîncrederea : îmi veți face plăcere.

Nu există două genuri de poezie : poezia nu e decît una.

Există o convenție prea puțin tacită între autor și cititor, prin care cel dintîi se consideră bolnav și acceptă pe cel de-al doilea ca infirmier. Poetul consolează omenirea !

Rolurile sînt intervertite arbitrar.

Nu vreau să fiu înfierat cu termenul de poseur.

Nu voi lăsa Memorii.

Poezia nu e furtuna, și mai puțin ciclonul. E un fluviu majestuos și fertil.

Numai recunoscînd noaptea fiziceşte, s-a ajuns ca ea să fie îngăduită spiritual. O, Nopți ale lui Young ! Cite migrene mi-ați pricinuit !

Visezi numai cînd dormi. Cuvinte ca vis, neant al vieții, trecerea pe pămînt, prepoziția poate, tripiedul zgîlțiit al Pythiei sînt acelea care au înfiltrat în sufletele voastre această poezie mustind de lingori, asemeni putreziciunii.

A trece de la cuvinte la idei nu e decît un pas.

Tulburările, spaimele, stricăciunile, moartea, osebirile în rînduiala cărnii ori duhului, pornirea potrivnică, îndobitocirile, aiurelile slujite de voie, zbuciumările, nimicirea, anapoda, lacrimile, ahtierile, înrobirile, închipuirile sfredelitoare, romanele, ceea ce e neașteptat, ceea ce nu trebuie să faci, ciudățeniile chimice de vultur tainic ce pîndește hoitul vreunei amăgiri stîrvite, cunoașterile pretimpurii și lepădate, întunecările cu țest de plosniță, monomania teribilă a orgoliului, inocularea beților profunde, oratiile funebre, invidiile, trădările, tiraniile, nelegiurile, oțărelile, acrelile, circotelile bătăușe, descreierarea, uritul, înspăimîntările cugetate, neliniștile stranii, pe care cititorul ar prefera să nu le-ncerce, nazurile, nevricalele, filierele însingerate prin care logica e înjunghiată, exagerările, lipsa de sinceritate, răsuflăturile, treziturile, mohoritul, morțiul, zămislirile mai rele decît omorurile, pasiunile, gașca romancierilor de tribunal, tragediile, odele, melodramele, raznele arătate ca veșnice, rațiunea nepedepsit fluierată, izurile de găină plouată, mofturile, broaștele, caracatițele, rechinii, simunul deșerturilor, ceea ce e somnambul, deochiat, nocturn, somnifer, noctambul, viscos, focă vorbitoare, echivoc, ofticos, smucit, afrodisiac, lingav, chior, fătălău, din flori, spelb, pederast, fenomen de acvarium și femeie cu barbă, orele bete ale descurajării tăcute, toanele, coclelile, monștrii, silogismele demoralizatoare, scîrna, ceea ce nu gîndește ca pruncul, jalea, acest omag intelectual, șancărele parfumate, coapsele cu camelii, culpabilitatea unui scriitor care se rostogolește pe panta neantului și se disprețuiește pe el însuși cu strigăte voioase, remușcările, ipocriziile, perspectivele vagi care te macină în angrenajele lor imperceptibile, scuipăturile grave pe axiomele sacre, vermina și gîdilăturile ei insinuante, prefețele deșuchiate ca cele la Cromwell, ale Domnișoarei de Maupin și ale lui Dumas-fiul, căzăturile, neputințele, blasfemiile, năbușirile, nădufurile, năvîrliile, — în fața acestor bolnițe spurcate, pe care roșesc a le numi, e timpul să ne ridicăm împotriva a ceea ce ne jignește și ne încovoaie cu o atotputernicie atît de suverană.

Spiritul vostru e necontenit smuls din țițini și prins în capcana tenebrelor, construită cu o artă grosolană de către egoism și amor propriu.

Gustul este calitatea fundamentală care rezumă toate celelalte calități. Este un nec plus ultra al inteligenței. Prin el singur, numai, geniul e sănătatea supremă și echilibrul tuturor facultăților. Villemain e de șaptezeci de ori mai inteligent decît Eugene Sue și Frederic Soulié. Prefața lui la Dicționarul Academiei va vedea moartea romanelor lui Walter Scott, ale lui Fenimore Cooper, a tuturor romanelor posibile și imaginabile. Romanul e un gen fals pentru că descrie pasiunile pentru ele însele : concluzia morală este absentă. A descrie pasiunile nu-i mare lucru ; nu-ți trebuie decît să te fi născut un pic șacal, un pic vultur, un pic panteră. În ce ne privește, nu ținem. A le descrie, spre a le supune unei înalte moralități, cum face Corneille, e altceva. Cel care se va abține să facă pe cea dintîi, păstrîndu-și în acest timp puterea de a admira și de a înțelege pe cei cărora li-i dat să facă pe cea de-a doua, depășește, cu întreaga superioritate a virtuților asupra viciilor, pe cel care face pe cea dintîi...

Cei mai buni dintre autorii de romane și de drame ar denatura pînă la urmă minunata idee a binelui, dacă dăscălimea, păstrătoarea dreptei cumpene, n-ar ține generațiile tinere și virstnice pe făgașul cinstei și al muncii. În numele ei personal, fără voia ei, căci trebuie, vin să reneg, cu o nedemolită voință și o tenacitate de fier, hidosul trecut al umanității bocitoare. Da : vreau să proclam frumosul pe o liră de aur, o dată făcut scăzămîntul tristeților gușate și al împăunărilor stupide care descompun, la izvorul ei, poezia mocirloasă a veacului acestuia. În picioare voi strivi acrele stanțe ale scepticismului, care nu-și au îndrituirea de a fi. Judecata, o dată invoaltă în energia ei, poruncitoare și hotărîtă, fără să se clatine o clipă în șovăielile caraghioase ale unei mile nelalocul ei, ca un procuror general, proorocitor, le condamnă. Trebuie să veghem fără răgaz asupra insomniilor purulente și a coșmarelor posace. Disprețuiesc și urăsc de moarte orgoliul și voluptățile infame ale unei ironii, prefăcută în mucarnic, care strămută preciziunea gîndirii. Citeva caractere, peste măsură de inteligente, n-are rost să negați aceasta cu palinodii de gust îndoielnic, s-au aruncat, nebunește, în brațele răului. Absintul atît de plăcut la gust, nu și pentru mine, dar vătămător, e cel care răpuse moralicește pe autorul lui Rolla. Vai de cei ce se lăcomesc ! Abia împlinit în anii bărbăției, aristocratul englez, și harfa lui se sfarmă de zidurile de la Missolonghi, cînd nu culesese în calea-i decît florile ce clocesc opiul posomoritelor războiri.

Deși mai mare decît geniile de rînd, dacă s-ar fi ivit pe vremea lui un alt poet, înzestrat, ca el, în doze asemănătoare, cu o inteligență neobișnuită, și în stare a i se împotrivi ca rival, el ar fi fost adus a mărturisi, el, cel dintîi, zădărnicia strădaniilor sale de a aduce pe lume blesteme deșuchiate ; și că binele nu mai e, singur, recunoscut ca vrednic, prin glasul tuturor lumilor, a-și apropia cinstirea noastră. Fu fapt împlinit că nu se ivi nimeni să-l înfrunte cu folos. Iată ceea ce nici unul n-a spus. Lucru ciudat ! chiar dacă răsfoiești culegerile și cărțile din vremea lui, nici un critic nu s-a gîndit să pună în lumină asprul silogism care premerge. Și nu cine-l va întrece e cel care poate să-l fi născocit. Atît de covîrșitoare era încremenirea și neliniștea, mai curînd, decît admirația cugetată, în fața unor lucrări scrise de o mînă vicleană, dar care învederau, în același timp, falnicele desfășurări ale unui suflet ce nu ține de gloata de rînd, și care se simțea la largul său, printre consecințele ultime ale uneia din cele două mai puțin obscure probleme care mișcă inimile nesinguratice : binele, răul. Nu este dat oricui să atace extremele, fie într-un sens, fie într-altul. E ceea ce explică pentru ce, chiar dacă lăudînd, fără ascunzișuri, inteligența minunată a cărei mărturie o arată în fiece clipă, el, unul din cele patru sau cinci faruri ale omenirii, faci, în tăcere, cîrtirile tale fără de număr asupra întrebuințărilor și folosirii neîndrituite pe care le-a săvîrșit cu dinadinsul. El n-ar fi trebuit să bată tărîmurile satanei...

Există scriitori decăzuți, solitari, primejdioși, pehlivani de un sfert bucata, posaci mistificatori, veritabili descreierați care merită să populeze Bicêtre. Capetele lor cretinizante din care o doagă a fost smulsă, creează fantome gigantice care coboară în loc să urce. Exercițiul scabros ; gimnastică specioasă. Treci încolo, grotescă panglicărie. Lipsiți vă rog, din fața mea, fabricanți cu duzina de rebusuri silite, în care nu zăream înainte, dintr-odată, ca astăzi, lipitura soluției frivole. Cazuri patologice ale unui egoism formidabil. Automați fantastici : arătați-vă cu degetul, unul altuia, copii, epitetul care să-i pună la locul lor.

Dacă ar exista în realitatea modelată, undeva, ei ar fi, în ciuda deșteptăciunii lor netăgăduite, dar șmecherești, ocara, fierea planetelor ce le-ar locui, rușinea. Închipuiți-vi-i o clipă, adunați îndeolaltă cu substanțele ce le-ar fi asemeni. E un șirag neîntrerupt de lupte, la care n-ar visa nici buldogii, interzișii în Franța, rechinii și macrocefalii-căsaloți. Sînt puhoaie de sînge, în aceste ținuturi haotice pline de hidre și de minotauri, și din care porumbița, speriată fără de întoarcere, fuge ca vîntul. E o îngrămădire de fiare apocaliptice, care nu sînt inconștiente de ceea ce fac. Sînt ciocniri de patimi, de neîmpăcate uri, de ambiții, de-a lungul urletelor unui orgoliu ce nu se lasă cetit, care se strunește și căruia nimeni nu poate, nici măcar de departe, a-i cerceta stîncile și adîncurile. Dar lor nu mă voi mai închina. E o slăbiciune să suferi cînd poți să te împiedici și să faci un lucru mai bun. A exala suferințele unei splendori neechilibrate, înseamnă a dovedi, o, muribunzi ai mlaștinilor perverse încă și mai puțină tărie și îndrăzneală. Cu glasul și cu gravitatea mea de zile mari, te chem în vatra mea deșartă, slăvită speranță. Vino și mi te-așează alături, înfășurată-n mantia iluziilor, pe tripiedul cuminte al împăcărilor. Ca o mobilă netrebnică te-am gonit din casa mea, cu un bici din corzi de scorpion. Dacă dorești să fiu încredințat că ai uitat, întorcîndu-te la mine, mihnirile ce, sub semnul căințelor, ți le-am pricinuit altă dată, adu atunci cu tine, cortegiul sublim, — țineți-mă, leșin ! — virtuțile ofensate și nepieritoarele lor reînălțări...

Da, oameni buni, eu sînt acela care vă poruncește să ardeți pe o lopată înroșită în foc, cu un pic de zahăr galben, gogorița îndoielii cu buzele de vermuth care, vărsînd într-o luptă melancolică între bine și rău lacrimi ce nu izvorăsc din inimă, fără mașină pneumatică, generează pretutindeni vidul universal. E tot ce-aveți mai bun de făcut.

Disperarea, hrănindu-se cu premeditare din fantasmagoriile ei, duce netulburată literatura la abrogarea în masă a legilor divine și sociale și la răutatea teoretică și practică. Într-un cuvînt, ea face să predomine dosnicul în raționamente. Porniți, și dați-mi cuvîntul ! O ! Devii rău, o repet, și ochii iau culoarea condamnaților la moarte. Nu voi retrage ce-am spus. Vreau ca poezia mea să poată fi citită de o fată de paisprezece ani.

„Lautreamont la 19 ani" Portret imaginar de SALVADOR DALI (1937)

În românește de
Tașcu GHEORGHIU

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10
ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. : 18.33.99.
ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei.
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginatori : Niculae Ion, Cerchez Nicolae.
Tehnoredactor : Ștefana Harbur.
Macheta : Radu Georgescu.